

T. B. M. M.

Gizli Celse Zabıtları

30 Eylül 1338 (1922)

Münderecat

	Sayfa	Telgraf	Sayfa
1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI	838		840
2. — SUALLER VE CEVAPLAR	839	3. — EVRAKI VARİDE	840
1. — <i>Burdur Mebusu İsmail Suphi Soy-</i> <i>sall'nın; Buhara sefirinin vazife mahalline gi-</i> <i>demeyerek Trabzon'da kalması esbabına dair</i> <i>suali ve Hariciye Vekâleti Vekili Rıza Nur</i> <i>Beyin cevabı.</i>	839:840	1. — <i>Başkumandan Mustafa Kemal Paşa</i> <i>ve İzmir'de bulunan Vekillerin Ankara'ya mü-</i> <i>teveccihen hareket ettiklerine dair telgraf.</i>	840
		4. — MÜZAKERE EDİLEN MEVAD	840
		1. — <i>Türkiye Büyük Millet Meclisi Büt-</i> <i>çesi.</i>	840:857

Cilt : 23

111 nci İnikat, 2 ve 3 ncü Celse

YÜZ ON BİRİNCİ İNİKAT

30 Eylül 1338 Cumartesi

İKİNCİ CELSE

Mebdei Müzakerat Saat : 2

REİS : Birinci Reis Vekili Vehbi Efendi Hazretleri**KÂTIPLER : Âtîf Bey (Kayseri), Hakkı Bey (Van)**

REİS — Celse küşat okundu. Rıza Nur Beyefendi celsei hafiye esbabını arz edecektir.

İSMAİL SUPHİ SOYSALLI BEY (Burdur) — Reis Beyefendi evvelâ müsaade buyurun. Sual takriri okunsun.

RIZA NUR BEY HARİCİYE VEKÂLETİ VEKİLİ (Sinop) — Efendim, İsmail Suphi Beyin verdikleri takririn mefadı, Buhara sefaretini neden şimdiye kadar Trabzon'da kalmıştır. Bu kadar masraf neden boşuna ihtiyar edilmiştir? Meselenin birtakım yerleri vardır ki aşikâr söylenemez. Onun için rica ederim ki celse hafi olsun.

HACI TEVFİK EFENDİ (Kângırı) — Celsenin hafiliğine biz de razıyız. Lâkin bize şimdiye kadar

yaptırdığınız celsei hafiyeleri buradan dışarı çıktığımızda yahut buradan dışarı çıkmazdan evvel herkesin lisanında ve ertesi gün de matbuatta aynen görüyoruz. Celsei hafiye muttali olmamak kabil değildir. Lâkin memleketin resmi, nim resmi gazetesinde bunlar görülecek olursa iyilik teşkil etmez ve iyi netice vermez. Matbuat Müdüriyeti, Hariciye, Dahiliye Vekâletleri bunları nazarı itibara alarak bunların nesredilmemeleri esbabını düşünsünler ve temin etsinler.

REİS — Evvelâ celsei hafiye akdini kabul edenler lütfen el kaldırsın... Efendim, celsei hafiye kabul edilmiştir; devam edeceğiz.

Şimdi zaptı sabık hulâsası okunacaktır.

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

YÜZ DOKUZUNCU İNİKAT

27 Eylül 1338 Çarşamba

İKİNCİ CELSE

Musa Kâzım Efendi Hazretlerinin tahtı Riyasetlerinde bilinikât zabtı sabık hulâsası kıraat ve aynen kabul olundu. Başkumandan Paşa Hazretlerinden meyrut ve İzmir'de bulunan İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve azasının muhtemel bulunan Mösyü Franklen Büyün ile görüştüğün sonra Ankara'ya hareket edecekleri hakkındaki şifreli telgraf kıraat olundu. Burdur Mebusu İsmail Suphi Beyin İngiliz'lerin Trakya ve İstanbul'daki vaziyetleri hakkındaki takriri kıraat olunarak Hariciye Vekâletince cevap ita kılındı. Hamdi Namık Beyin mübadele üsera hakkındaki takririni okunarak kabul edilmedi ve celsei aleniye geçildi.

Reis
İkinci Reis Vekili
Musa Kâzım

Kâtip
Kayseri
Âtîf

Kâtip
Van
Hakkı

REİS — Zaptı sabık hulâsası hakkındaki söz isteyen var mı?... Kabul edenler... Aynen kabul olundu. Buyurun Rıza Nur Beyefendi.

RIZA NUR BEY HARİCİYE VEKÂLETİ VEKİLİ (Sinop) — Efendim, Tevfik Efendi Hazretlerine cevap vereyim.

Resmi şeyler mutlaka Hariciye Vekâletinden matbuata tebliğ edilir. Verilmezse yazamaz. Eğer matbuat yazıyorsa mutlaka başka türlü çıkar. Yani Hariciye Vekâletinden doğrudan doğruya verilmiş ve matbuata yazılmış olanlar çıkar. Sureti hususiyede yazdırılmış olamaz. Bunun imkânı yoktur. Fakat sureti hususiyede geçer. Bunun için ne diyeyim, bir şey söyleyemem.

HACI TEVFİK EFENDİ (Kângırı) — Matbuat müdüriyetinin manası zannediyorum ki Hükümetin hafi tutması lâzım gelen şeyleri...

2. — SUALLER VE CEVAPLAR

1. — *Burdur Mebusu İsmail Suphi Soysallı'nın; Buhara sefirinin vazife mahalline gidemeyerek Trabzon'da kalması esbabına dair suali ve Hariciye Vekâleti Vekili Rıza Nur Beyin cevabı.*

REİS — Buyurun Rıza Nur Beyefendi.

RIZA NUR BEY HARİCİYE VEKÂLETİ VEKİLİ (Sinop) — Efendim; bundan altı ay kadar evvel Buhara'ya bir heyeti sefaret tayin olunduğu malumu âlileridir. Bu sefarete de Galip Paşa...

İSMAİL SUPHİ SOYSALLI BEY (Burdur) — Takririm okunsun. arkadaşlarımdan bir kısmının haberi yoktur.

RIZA NUR BEY (Devamla) — Okuyayım efendim; «Aylardan beri Buhara sefaret heyetinin mahalli memuriyetine gitmeyerek Trabzon'da kalmaları ve tahsisat almaları gayri muvafık olduğundan bu mesele hakkında Hariciye Vekâletince ne düşünüldüğünün ve ne yapıldığının Vekâleti müşarınileyhadan izahını teklif ederim.»

Altı ay kadar evvel Buhara'ya bir heyeti sefaret tayin edilmişti. Sefir olarak da Galip Paşa tayin edilmişti. Galip Paşa buradan kalktı ve Trabzon'a kadar gitti. O vakit Buhara'da Basmacılar ihtilâli denilen şiddetli bir ihtilâl hâsıl oldu. Buhara hanlığında kısmı şarkide Fergana da denilen bir yer mevcuttur ve arazisi dağlıktır. Şarki ve garbi Fergana diye iki kısma ayrılır. Bunların garp cihetinin bütün ahalişi Türktür. Bunlar Ruslar aleyhine kıyama etmişlerdir. Seneler vardır bunlar milli istiklâl isterler ve Ruslarla müsademe'de bulunuyorlardı. Bunlar, -Basmacı, zaten basamak masdarından burada biz baskıncı diyoruz- orada baskı yani eski Türkçeyi kullanıyorlar. Bu adamlar 20 ilâ 30 bin raddelerine kadar bir aralık çoğalmışlardı. Etrafa hücum ediyorlardı ve yakın zamanlara kadar Rusları izaç ediyorlardı. Nihayet son zamanlarda Enver Paşa oraya gider ve bunların başına geçer, teşkilât yapar ve bunlardan dört beş bin kadarını asker haline kor ve orada burada baskın yapar. İlk zamanlarda, Enver Paşa orada miktarı kâfi Rus kuvveti bulunmadığı için ileriler. Bu muntazam kuvvetlerini bir taraftan, çetelerini de bir taraftan dağıtır ve hatta Buhara'nın merkezine kadar girerler. Şehrin bir çok yerlerini bizzat zabteder. Hatta pişdarları Hivenin merkezine kadar ilerlerler. Fakat Ruslar çarçabuk bunların karşısına muhtelif cihattan altı bin kişilik bir kuvvet sevkettiler ve Enver Paşayı büyük bir mağlubiyete duçar etti-

ler. Nihayet yine şark tarafta Fergana dağlarının en sarp yerlerine kadar çekildiler. İptidaları Efanlılar Enver Paşaya yardım edeceklerini söyledikleri halde sonra bırakıvermişler, yalnız kalmışlardır. Onlar da ayrıca bir bahis teşkil ediyor. İşte bu esnalara tesadüf etmişti ki- Galip Paşa o zaman Trabzon'da falan bulunuyordu. O vakitki muamelâtı pek iyi bilmiyorum. Yusuf Kemal Bey her halde daha iyi bileceklerdir. Ruslar teşebbüsâtı siyasyede bulunmuşlardır.

FAİK BEY (Edirne) — Vekâlet bilmiyor mu efendim?

RIZA NUR BEY (Devamla) — Hususi surette, falan kim bilir ne türlü yapılmış... Derken efendim; Buhara sefirinin gitmesine mani olmuştur. Yani bizimkiler, Buhara sefirinin Trabzon'da kalmasını kabul etmiştir. Buhara heyeti Trabzon'da kalmıştır. Binaenaleyh bunlardan bir kısmı kâtibi ve yanında bir adam daha Batuma geçmiş, fakat Batum'da da duramamış, avdet etmiştir. Mesele böyledir. Şimdi altı aydan beri sefirimizin bir defa mahalline gidemeyip de orada kalması, hakikaten Devletin haysiyeti namına pek fena bir şey, diğeri taraftan da bunlara az veya çok bir para verilmesi -çünkü millet parayı hizmet mukabili veriyor- bunlar bir para alıyorlar. Hakikaten fena bir şey. Bilmem neden kalmışlar, bendeniz henüz beş altı gün oluyor; vekâlet ediyorum ve bu sual takriri henüz verilmemişti. Bendeniz bu meseleyi tetkik ettim ve şu suretle hallettim. Şimdi Buhara Sefaretini ilga etmek olamaz. Tabii o da Devlet namına iyi bir şey teşkil etmez. Bir gün gibisindedir. Halbuki şimdiye kadar gitmemiştir, gidemiyor. Binaenaleyh orada durması da muvafık değildir. Bendeniz şöyle bir sureti tesviye buldum ve Heyeti Vekileye müracaat ettim ve orada şu suretle karar ita edildi. Buhara Sefareti kadrosu baki kalmak üzere mevcut memurun şimdilik hizmetlerinden affedildi. Sefir Galip Paşaya da esbabı Sıhhiyesinden dolayı istifa edilmesi lüzumu teklif edildi ve kendisi de kabul etti. (Çok güzel sadaları.)

İSMAİL SUPHİ BEY (Burdur) — Kadro baki kalmak şartıyla, değil mi Vekil Beyefendi?

RIZA NUR BEY (Devamla) — Evet efendim. İlerde yine gider. Kadro baki kalmak üzere. (Pekâlâ sadaları.)

REFİK BEY (Konya) — Yalnız geç kalmış.

RIZA NUR BEY (Devamla) — Kabahat benim değildir.

REİS — Efendim kâfi görüyor musunuz?

İSMAİL SUPHÎ BEY (Burdur) — Bendeniz söyleyeceğim Reis efendi. Arkadaşlar Türkistan'ın en mühim kısmı olan Buhara ile Türkiye arasında münasebatı dostanenin vücudu pek lüzumludur. Bendeniz de buna taraftarım. Hatta Buhara'da Türk Sefareti tesisini iptida bendeniz teklif ettim. 1337 senesinde. Onun üzerine burada nazarı dikkate alınmıştı. Ancak bizim sefaretin şimdiye kadar oraya gidememesi ve Trabzon'da kalması hem haysiyeti Devlet namına ve hem de hazinenin zararı namına tecvzii edilmeyecek bir şeydir. Bunu Hariciye Vekâleti sual tak-

ririnden daha evvel nazarı dikkate almış, halletmiş. Bendeniz bu hususta kendisine teşekkür ederim. Fakat Buhara ile ve alelumum Türkistan ile bizim münasebetimiz gayet mühim bir meseledir. Temenni ederim ki Hariciye Vekili her an için bunu nazarı dikkate buldursun ve anı müsait hâsıl olur olmaz derhal sefaretini göndersin ve öntümüze çıkan manileri daha izale etmeğe çalışsın. Çünkü zannederim ki daha ziyade mevânî ihdas ediliyor.

REİS — Mesele bitmiştir efendim. Hafi celsede müzakere edilecek de bir şey yoktur. Celseyi aleniye tahvil edeceğiz. (Meclis bütçesi var sesleri.)

3. — EVRAKI VARİDE

Telgraf

1. — *Başkumandan Mustafa Kemal Paşa ve İzmir'de bulunan Vekillerin Ankara'ya müteveccihen hareket ettiklerine dair telgraf.*

REİS — Efendim; Başkumandan Mustafa Kemal Paşanın İzmir'den hareketine dair bir satırlık bir şey var; o okunacaktır. Lütfen dinleyelim.

Makine Başında

İzmir

29/9/1338

Büyük Millet Meclisi Riyasetine

Başkumandan Paşa Hazretleri ve Dahiliye Vekili Fethi ve Hariciye Vekili Yusuf Kemal Beyefendilerle beraber 29/30 . 9 . 1338 nisfıleyde İzmir'den Ankara'ya müteveccihen trenle hareket edilmiştir. Afyonkarahisar'ından hangi tarihin takip edileceği bilâhara arz edilecektir, efendim.

İcra Vekilleri Heyeti

Reisi

Hüseyin Rauf

REİS — Berayı malumat arz edilir.

4. — MÜZAKERE EDİLEN MEVAD

1. — *Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçesi*

REİS — Hafi celsede müzakere mezuu olarak ruznamede Meclisin bütçesi var. Meclis bütçesi malumu âlinizdir ki, hafi celsede müzakere olunur. Münaîp görürseniz şimdi hafi celsede onu müzakere edelim.

NEBİL EFENDİ (Karahisarısahip) — Ruznamede dahil değil. (Gürültüler)

REİS — Efendim; bu celsede Meclisin bütçesinin müzakeresini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir. Müvazenei Maliye izahat verecek mi?

MAZHAR MÜFİT BEY (Hakkâri) — Efendim; sorarlarsa o vakit izahat veniriz.

REİS — Efendim maddelere geçilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir. Maddeleri okuyoruz.

Altıncı fasıl :

Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçesi
1337 senesinde Müvazenei
Maliye Encümenince kabul
olunan :

1 073 363

1338 senesi için Divanı
Riyasetçe teklif olunan 997 035
Encümenince tasarruf olu-
nan 19 690

1338 senesi için En-
cümence kabul olunan 977 375

Büyük Millet Meclisinin 1338 senesi bütçesi balâ-
da da gösterildiği veçhile Divanı Riyasetin teklifine
nazaran 19 690 lira tenzili ile 977 375 lira olarak ka-
bul edilmiştir. 1337 senesine göre tenzilât 95 988
İradır.

30 Ağustos 1338

Müvazenei Maliye Encümeni namına
Mazbata Muharriri
Mazhar Müfit

Fasıl	Madde	Nevi Muhassesať	1338 Senesi için		
			1337 Müvazenei Maliye Enlinece kabul olunan	Divanı Riyasetce teklif olunan	Müvazenei Mali- ye Enlinece teklif olunan
6		Büyük Millet Meclisi			
	1	Riyaset tahsisatı	12 000	10 800	10 800
	2	Azalar tahsisatı	770 000	693 000	693 000
	3	Harcirah ve yevmiye	103 265	80 000	103 265
	4	İstiklal mahkemeleri masarifi	25 000	50 000	17 471
	5	Riyaset masarifi mütenevviasi	15 000	15 000	
	6	Memurın maaşatı	13 383	14 817	14 637
	7	Memurın tahsisatı fevkaladei şehriyesi	30 350	26 056	25 810
	8	Müstahdemın ücreti	7 350	8 280	8 280
	9	Memurını inzibatiye melbusatı	800	800	800
	10	İnşaat ve tamirat	10 000	10 000	10 000
	11	Mefruşat	5 000	5 000	5 000
	12	Tenvir ve teşhin	4 000	5 000	5 000
	13	Müteferrika ve kırtasiye	12 000	10 000	15 000
	14	İcarat	—	500	500
	15	Müstahdemın melbusatı	600	1 000	1 000
	16	Matbaa müstahdemın ücreti	34 615	36 812	36 812
	17	Matbaa tesisat ve masarifi daimesi	30 000	30 000	30 000
		Yekûn	1 073 363	997 056	977 375

SALÂHATTİN BEY (Mersin) — Efendim; madde madde reye konsun iş bitsin.

HACI BEKİR EFENDİ (İdare Memuru) (Konya) — Efendim; 10 800 lira 12 000 lira idi. % 20 kat olundu da ondan bu kadar kaldı. Şimdi teşrinievvel ibtidasından % 20 ler katedilmeyeceğinden buranın ona göre tashih edilmesi lâzım gelir. (pek âla sadaları) Bu madde 11 300 lira olacaktır.

ZİYA HURŞİT BEY (Lazistan) — Efendim; malumu âliniz bu bütçe Hükümet bütçesi olmadığı için söz söyleyebilirsiniz. Azalar tahsisatı 770 000 lira olarak hesap edilmiştir. Bilâhîre % 20 ler katedildi, 693 000 lira olmuştur. Halbuki teşrinievvel ibtidasında % 20 ler verileceğinden üç yüz kırk azaya bu beş aylık verilecek % 20 ler 347 000 lira tutacak. Bunun için bu madde 727 700 lira olacaktır.

MAZHAR MÜFİT BEY (Hakkâri) — Efendim, üçüncü madde harciraah ve yevmiye 103 265 liradır. Geçen sene ne ise bu sene yine aynıni koyuyoruz. Fakat malumu âliniz 18 Mart 1338 tarihli cisede Heyeti Aliyeniz vergi mesaili mevzubahis olduğu zaman maaşımız yüz liradır, tahsisatımız yüz liradır diye ka-

rar verdiniz. Bugün harp vergileri, müecceliyeti askeriye, tarik bedelatı o karardan itibaren yüz lira üzerinden kesiliyor. Halbuki harciraah kırk lira üzerinden veriliyor. Ya harciraah da yüz liradan verilir veya hut vergiler yüz lira üzerinden alınmaz. Harciraah kırk liradan vergiye gelince yüz liradan. Encümen düşündü ve idare memurları da muvafakat etti. Mademki vergiyi yüz liradan veriyoruz ve bu sene maaşınızın 100 lira olmasına karar vermişsiniz. Binaenaleyh harciraahı da 100 lira üzerinden almak lâzımdır. (Öyle öyle sadaları)

HACI BEKİR EFENDİ (İdare Memuru) (Konya) — Efendim; buyurmuş oldukları doğrudur. Şimdiye kadar vermiş oldukları harciraahlar 40 liradan verilmiştir. Yani şimdiye kadar böyledir. Kâmilen kırk liradandır. Teşrinievvelden itibaren 100 liradan veriniz. (Öyle şey olmaz sadaları) 1338 bütçesi teşrinievvelden itibar edilmiştir. Başka türlü hesabın içinden çıkılmaz. Teşrinievvelden itibaren heyeti idare namına kabul ediyoruz.

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Karahisarısahip) — Zaman zaman Meclisi Âli tahsisatıyla oynadığı ve yekdğerine muhalif ve mütezat kararlar verdi. İlk

devrede malumu âliniz 1 250 lira tahsisat kabul edilmişti. Sonra bu miktar 200 lira olmak üzere yani şehri, maaş gibi 200 lira olmak üzere tespit etti ve bir memur gibi maaş yaptı ve iki yüz liraya iblağ etti. Halbuki Mebusun muhassessatı maaş değildir, tahsisattır. Bunun hepsi tahsisattır. Binaenaleyh maaş sıfatıyla tevkifat yapılması katiyen doğru değildir. Yalnız Kanunu Esasının eski bir maddesinde beş bin kuruş maaş alan memurlar gibi (dört bin sadaları) evet dört bin kuruş alan memurlar gibi harcirah dört bin kuruş üzerinden verilir kaydı olduğu için biz de harcirahın dört bin kuruş üzerinden olmasını kabul ettik. Sonra geçenlerde maaşımız yüz liradır diye - Mazhar Müfrit Bey biraderimizin izah ettiği üzere - 100 lira üzerinden harp vergisi, müecceliyeti askerîye ve sairisi tevkif edilmektedir. Bu suretle kırk lira üzerinden de harcirah hesap edilmektedir. Bu da doğru değildir efendim. Yekdiğerine mütezat iki şekildir. Bu iki şeklin tevfiiki tâzımdır. Ancak bendenizce Kanunu Esasinde muayyen olan 4 000 kuruş üzerinden harcirah alacaktır şekli baki kalarak yüz lira maaşın tadilini teklif ederim. Mebusların adığı maaş değildir; tahsisattır. Çünkü ne tekaüdiye ve ne saire...

HASAN FEHMİ BEY (Maliye Vekili) (Gümüşhane) — İsterse verir.

ŞÜKRÜ BEY (Devamla) — Müsaade buyurunuz efendim, memur olanlar evvelce tekaüdiye ve saire verdikleri için, kaybı etmemek için onlar isterlerse verirler. Kayıt bunun içindir. Mebusların hepsi memur değildir. Doğrudan doğruya halkın içerisinde çıkmış, ticaretle şununla bununla uğraşmış kimselerdir. Onların sıfatı resmîye ile alâkaları yoktur. Binaenaleyh tekaüdiye maaşları yoktur ki tevkifat versin. O tevkifat verebilirler kaydı memurlar içindir. Binaenaleyh Mebusların şehri maaşları yoktur, tahsisatları vardır.

ŞÜKRÜ BEY (Bolu) — Maaşım yoktur beyim.

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Devamla) — Vardır. 18 tarihli bir karar verilmişti, evvelce.

ŞÜKRÜ BEY (Bolu) — Maaş diye değil, tahsisatı asliye, tahsisatı munzamma diye karar verilmişti.

ŞÜKRÜ BEY (Karahisarısahip) — Tahsisatı asliye, tahsisatı munzamma; buna da kimsenin akli ermemiştir. Ben bu tefriki anlıyamıyorum ve kimse de anlıyamaz ya.

İSMAİL SUPHİ SOYSALLI BEY (Burdur) — vaktiyle sen de karar vermiştin.

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Karahisarısahip) — Hayır ben karar vermedim. Bu tevkifatın 100 lira

üzerinden yapılması doğru değildir. Binaenaleyh harcirah misillü 40 lira üzerinden tevkifat yapılması lâzımdır. Eski şeyin tashihi lâzımdır.

MUSTAFA BEY (Tokat) — Ben söyliyeyim Reis Bey. Altmış lira rabaya verdim, seksin lira da kâr ettim. 40 lira üzerinden bile fazladır. Yazık değil mi milletin parasına. Neden millet fazla para versin. Ben seksen lira kâr ettim. Giderken 60 lira verdim. Yağma yok, öyle fazla para olmaz. Hayır hayır ben bir kere gittim, bana seksen lira fazla kaldı.

ÖMER LÜTFİ BEY (Amasya) — Efendim; bendeniz başka bir safahattan bahsedeceğim. On bin kuruş şeysine karışmam. Meclisi Âli nasıl kabul ederse öyle olur. Ancak bir mesele vardır. Kanunda deniyor ki her aza senede bir defa izinli gider ve kendisine de bir defaya mahsus olmak üzere harcirah verilir. Bir defaya mahsus olmak üzere azimet, avdet harcirahı verilir, diye kanunda bir kayıt yoktur. Fakat Divanı Riyaset bilâhare - bilmem hakkı tefsiri var mıdır, yok mudur - bu kanunu tefsir etmiştir. Azayı muhtereme dairei intihabiyesine giderlerse alırlar, gitmezlerse almazlar diyorlar. Bazı misaller arz edeyim. Faraza bendeniz; Amasya Mebusuyum. Dairei intihabiyem olan Amasya'ya gidersem bana harcirah verirler, Amasya'ya gitmeyip de Çorum'a gidersem harcirah vermezler. Daha az olduğu halde harcirah vermezler. İllâ ve illâ Amasya'ya git ve ondan sonra al derler. Sonra bu dairei intihabiyeye gidiş meselesini Meclisi Âliniz bir memuriyet ad ve telâkki edip de ona göre harcirah veriyorsa o zaman giden azanın buradaki yevmiyesinin de katedilmemesi ve gittiği yerde de arâm yevmiyesi alması lâzım gelir. Şu halde dairei intihabiyeye gidiş meselesi hususatı umumiye için addolunmuyor demektir. Hususatı zatiye için gidiyoruz demektir. O halde hususatı zatiyesi dairei intihabiyesinde olan zat gider ve işini tesviye eder ve harcirah alır. Hususatı zatiyesi için başka bir mahalle giden zatın da dairei intihabiyesine gitmediği için harcirahından mahrum kalması icabeder. Ancak dairei intihabiyesi faraza Kângırı. Kângırlı bir mebus buradan kalkıp da başka Şam'a kadar giderse bittabi Şam'a kadar harcirah verilmez. Kângırı harcirahı tesviye olunur. Gideceği yer Kângırı değil, Keskin olursa o zaman Keskin'e kadar verilir. Kângırı'ya kadar verilmez. Bendeniz öyle düşünüyorum ki harcirah itasının behemhal dairei intihabiyeye gitmek suretiyle takyit edilmesi hususatı zatiyesi başka yerde olan azaların diğerlerine nazaran mağdur bırakılmıştır. Kanunda aleltilak her mebus gittiği zaman harcirah alır denmiştir. Divanı

Riyaset fuzulen tefsir etmiştir. Kanunda her mebus gider ve harcirah verilir denmiştir. Divanı Riyaset bunu tefsir etmiştir. Kanunu açar bakarsınız. Ben derdi ortaya koydum. Verirsiniz, vermezsiniz, o başka mesele. Ben gittim ve harcirah almadım ve almazdım. Yalnız yapılan muameleyi biraz yolsuz görüyorum.

YAHYA GALİP BEY (Kırşehir) — Efendim; yalnız yapılan muamele her neden ibaret olursa olsun bunu keyfî yapmamak lâzımdır. Mebusanın aldığı şey esasen tahsisattır. Temini maişet için verilen bir paradır; maaş da denilebilir. - Tarihi hatırımda değil - bu sene içerisinde mevzubahis edildi, denildi ki bunun yüz lirası tahsisatı asliyedir, yüz lirası da munzammadır. Bu karar verildikten sonra heyeti idare mecbur idi arkadaşlarımızdan intihap edildikleri mahalle gitmek isteyenlere behemehal 100 lira üzerinden harcirah vermeğe. Bir kere Meclisimiz Meclisi Mebusan değildir. Meclisi Mebusan kırk liradan verecektir diye karar vermesi bu Meclise ait olamaz. Bu Meclis Büyük Millet Meclisidir. Heyeti idare bunu ne salâhiyetle tefsir etmiştir, kendi keyfine. Hiç bir vakit de hakkı yok. Madem ki bu meseleyi halledemedi, Meclise vermesi lâzımdı. Binaenaleyh hangi tarihte 100 lira tahsisatı asliyedir, hangi tarihte tahsisatı munzammadır kararı verilmiş ise o tarihten sonraya ait olan ve yalnız dairei intihabiyesine giden arkadaşlara o para üzerinden harcirah verilir. Sonra harcirah behemahal dairei intihabiyeye aittir. Çünkü gidecek olan mebus dairei intihabiyesindeki ahalinin ahvalini, etvarını tetkik edecek, vazifesi odur. Sonra bir şey oldu, bunu heyeti idare katiyen nazarı itibare almamıştır. Meselâ dairei intihabiyesine gitmek üzere harcirah almıştır ve dairei intihabiyesine gitmemiştir. O harcirahı sarfetmiştir. Nereye kadar gitmişse oraya kadar harcirahı hiç olmazsa hesap etmek icabederken bunu da nazarı itibare almamışlardır. Elan arkadaşlarımızda mevcuttur. Buna dikkat etmek de vazifei esasiyesi icabatından iken buna da dikkat etmemiştir. Netice itibariyle hangi arkadaşımıza kırk lira üzerinden harcirah verilmiş ise onun yüz lira üzerinden tashih edilmesi lâzımdır. (O olamaz sesleri) Böyledir, hiç bir vakit de tagayyür etmez. Ama keyfî muamele yapılacakmış; bunu Meclisi Âli kabul ederse kimse itiraz edemez. Benim de itiba etmekten başka çarem yoktur efendim.

MUSTAFA KEMAL BEY (Ertuğrul) — Heyeti idare namına mı söylüyorsunuz?

ZİYA HURŞİT BEY (Lazistan) — Hayır efendim; kendi namıma. Efendim; harcirah ve yevmiye faslında bundan iki sene evvelki seneler Mecliste başka bir usul ve başka bir hesap üzerine harcirah veriyorlardı. Heyeti idare bu senenin martından itibaren tatbika başladı. Aynen Nafia Vekâletinden haritaları getirterek Nafia Vekâletince yazılmış usullerle memleketi muhtelif mıntikalara ayırarak o suretle harcirah vermeye başladı. Filhakika geçen senelerde verilen harcirah fazla düşüyordu. Fakat bu sene verilen harcirah da eksik oldu. Bazı yerlerde temamiyle eksiktir. Geçen sene faraza bizim Rize'ye giden bir arkadaşına 267 lira harcirah veriliyordu. Fakat bu sene 120 lira kadar tenzil edildi. Üzerine 30 lira daha ilâve edilse birinci mevki vapur parası 70 liradır. Ona göre hesap ediniz. Bu suretle harcirah ve yevmiye faslı mademki geçen sene 103 000 lira kabul edilmiş bu 103 bin lira çok fazladır. Yani boşuna Meclis bütçesinin yekûnunu kabartmamak için 103 000 lira çok fazladır. Divanı Riyasetçe 83 000 lira kabul edilmiştir. Bendenizce bu daha tenkis olunabilir. Ondan daha çok tasarruf edeceğiz. Bol harcirah zamanında 103 000 lira ile bu mesele olmuş ve bu kadar memurin gitmiş ve bir çok para yine artmıştır. Bu daha aşağıya indirilebilir. Bir de harcirahın verilmesi hususundaki usul çok yanlışdır. Her mebus meselâ meşgul memalik mebusları vardır. Harcirahı buradan dairei intihabiyesine doğru gittikleri zaman meselâ bir Amasya Mebusu buradan Çorum'a giderse Çorum'a kadar harcirahını alırdı. Fakat bir Amasya mebusu buradan Antalya'ya giderse hiç bir harcirah alamaz.

ÖMER LUTFİ BEY (Amasya) — Çorum'a giden alır da Antalya'ya giden neden alamaz?

ZİYA HURŞİT BEY (Devamla) — Sebebi : Bunun hesabı ne kadar teşviş edeceği zahirdir. Uzun uzadıya tetkik yapılacak. Bu pek tabii olamazdı. Harcirah faslı da giden zat dairei intihabiyeye istikametine doğru giderse, yani o istikamette harcirah alırdı. Bir de 100 lira üzerinden harcirah almak meselesi var. Şayet harciraha yüz lira üzerinden verilmesi lâzım gelirse ki bendeniz taraftar değilim.

MAHZAR MÜFİT BEY (Hakkâri) — Neden taraftar değilsiniz? Burada imzan var.

ZİYA HURŞİT BEY (Devamla) — Arz edeceğim. Çünkü bu yüz lira sonradan çıkmış bir şeydir. Meclisi Âli İstanbul'da Meclisi Mebusan iken bile 500 lira olan senevi tahsisatını bir kararla ne memurine verilen tahsisatı munzammaya tevfiikan, ne de

bir kanunda olmayarak 500 lirayı 1250 liraya çıkar-mıştır.

YAHYA GALİP BEY (Devamla) — Harbi umu-mide altın olarak almışlardır.

ZİYA HURŞİT BEY (Devamla) — Harbi umu-miden bahsetmiyoruz. 500 lirayı 1250 liraya çıkardı. Meclisi Âli Ankara'da teşekkül ettikten sonra tazminat namıyla 100 lira verdi. Görüyoruz ki Meclisi Âlinin aldığı maaş ne tahsisat ne de harcirah ve ne de tazminat. Muhasebe Umumiye kanununa ve ne de yalnız memurine verilen maaş misullu bir muameleye tabi değildir. Demek ki Büyük Millet Meclisinde bu suretle istisnai bir şekil verilmiştir. Hatta Kanunu Esasîde bile dört bin kuruş üzerinden harcirah verilir diye tasrih edildiği zamanda bile 4 000 kuruş maaş alan memurlar tahsisatları ile beraber yüz lira alırlarken biz iki yüz lira alıyorduk. O vakit onu çok alıyorduk. Şimdi de az almamıza razı olmalıyız. Hangi Kanunu Esasîde sadaları) Hele bu tahsisatın marttan itibaren 100 lira tahsisat vermek, yani bunu makabline teşmil etmek gayet az olacaktır. Tabii İdare memuru Hacı Bekir Efendi izahat verecektir.

REFİK BEY (Konya) — Kanunu Esasî buyurdunuz. Halbuki Teşkilâtı Esasîye kanununda 200 lira olarak tasrih ediliyor.

ZİYA HURŞİT BEY (Devamla) — Müsaade buyurunuzda onu da arz edeyim. Teşkilâtı Esasîye Kanunu henüz senin mebusluğunu temin etmemiştir. Senin masuniyeti teşriyen Kanunu Esasî sayesinde temin ediliyor. Henüz onu ikmal etmemişsiniz. Beyefendi onu açıp bir kere bakınız. Masuniyetiniz vardır diye el'an daha Kanununun Esasînin 48 nci maddesi sayesinde serbestsiniz. 48 nci maddeye medyunsunuz onu da nazarı dikkate alınız. Bu nevakis ikmal edilsin ondan sonra.....

REFİK BEY (Konya) — Masuniyeti temin etmiştir.

ZİYA HURŞİT BEY (Devamla) — Efendim; bendeniz cevap vermektan kendimi müstağni addediyorum. Yine böyle ötede beride kendimizi azametli yapacak isek o başkadır. Fakat bendeniz bilhassa bu sözü Refik Bey arkadaşımızdan işitmek istemezdim. Ne ise bazı İstiklâl mahkemeleri Meclisten hiç bir karar çıkmadan bu takririn kabulü üzerine, halbuki takrir kanun mahiyetinde olmamakla beraber, Muhasebe Kanununa girmez. Hacı Bekir Efendi söylediler. 100 lira üzerinden harcirah almışlardır, yani bu vakfi olmuştur. (Kime sesleri) Bu yüz lira üzerinden harcirah alanlardan bunun istirdadı lâzım gelir. Sonra nerede kaldı ki kendi harcirahlarımızdan, kendi tahsisatı-

mızdan geçmiş şeyden dolayı mümkün mertebe teşmil etmeği bendeniz kendi şerefimle kabul etmiyorum. (Bravo sesleri) Meclisi Âlinin de şerefi buna müsait değildir. Şayet teşrinievveliden itibaren olacak olursa - ki bendeniz kabulüne taraftar değilim - bu 80 bin lirayı 103 bin liraya Encümen çıkarmıştır. İdare heyeti de 60 bin lira kabul ediyor. Buna idare memurları cevap versin. Bu sene memur az gideceği için 60 bin lira iktifa edecektir. Harcirahları bir misli aşağı tenzil etmişlerdir. Evvelce 220 - 260 lira harcirah alıyordu. Fakat bugün 123 bin lira çok aşağıya indirilebilir; efendiler. Bunun hakkında idare memuru gelsin, izahat versin. Binaenaleyh bendenizin fikrimce teşrinievveliden itibaren mahlara bu 100 lirayı teşmil etmek doğru değildir ve olmaz. Ondan sonra senede bendeniz taraftar değilim. Kanunu Esasînin 4 000 kuruşluk maddesi dururken, bendeniz de Mehmet Şükrü Beyin buyurduğu gibi böyle 100 liralık takrir kabul edilmiş olduğu için kabul edilmemiştir. Zaten bizim aldığımız para hiç bir memurun ne maaşında görülmüştür....

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Karahisarısahip) — Maaş değil tahsisattır, bu diğerlerine teşmil olunamaz.

ZİYA HURŞİT BEY (Devamla) — Bu dört bin kuruş pekâlâ kâfi gelir ve harcirah da pekâlâ idare eder. Binaenaleyh Encümenin teklif ettiği 103 bin liranın 60 bin bin lira olarak kabulünü teklif ediyorum.

MAZHAR MÜFİT BEY (Hakkari) — Efendim; Ziya Hurşit Beyin sözlerinden birine hayretle cevap vereceğim. 100 liradan harcirah verilmesine taraftar değilim diyorlar. Encümente 100 liradan harcirah verilmesini hararetle kabul eden ve burada imzası bulunan Ziya Hurşit Beyefendinin şimdi burada 100 liradan taraftar değilim demesini anlayamıyorum. (alkışlar) Rica ederim, imzamız buradadır. İşte Muvazenei Maliye Encümeni azaları burdadırlar. En ziyade hararetle söyleyen sizdiniz.

ZİYA HURŞİT BEY (Devamla) Ben söyledim mi ki marttan itibaren 100 lira harcirah verilsin. soruyorum.

MAZHAR MÜFİT BEY (Hakkari) — 100 liradan harcirah verilmesine taraftar değilim dediniz.

ZİYA HURŞİT BEY (Lazistan) — Amasya İstiklâl mahkemesi azalarının aile harcirahı için de itiraz eden ben idim. Mugalata yapıyorsunuz.

MAZHAR MÜFİT BEY (Hakkâri) — Böyle dediniz, mugalata değildir. Teşrinievveliden daha evveline taraftar değilim buyurdunuz. taraftardınız.

ZİYA HURŞİT BEY (Lazistan) — En çok Encümeninde uğraşan bendim. Encümen azaları söylesinler. Şimdi burada muhakeme mi edeceğiz. Sen kendinden bahset.

MAHZAR MÜFİT BEY (Hakkâri) — O başka mesele; tekrar ediyorum efendim; Ziya Hurşit Bey biraderimiz şimdi burada buyurdular ki teşrinievvel-den itibaren 100 lira. harcirah verilmesine taraftar değilim buyurdular. Böyle değil mi? (Evet sadaları) Encümeninde teşrinievvel-den itibaren verilmesini hararetle müdafaa eden ve burada da imzası bulunan Ziya Hurşit Beydir. (Handeler)

HASAN BEY (Trabzon) — Efendim; müzakere harcirah meselesi üzerine cereyan ediyor. Bendeniz zannediyorum ki meseleyi salim bir tarzda halletmenin yegâne çaresi harcirah ahkâmına müstenit olan esasatı tespit etmektir. Bir kere şunu arz etmek isterim ki bizim ahkâmı maliyemizde, mevzuatı kanuniyemizde mezuniyet ile harcirahın imtizaç ettiği vaki değil. Bunun biz geçenlerde bir istisnasını yaptık. Tebdili havaya muhtaç zabitan Müdafaa Millîye Vekâletinin bir teklifi üzerine bir madde kanuniye ile harcirah kabul ettik. Bendeniz bunu pek hatalı görüyorum. Çünkü tebdili havaya muhtaç zabitanı mahallere göndermek için Müdafaa Millîye Vekâleti onları harcirah kanunundan geçirmekten müstağni olabilir. Pekâlâ nakliyat kabilinden nasıl ki mecruh zabitan ve efradı tedavi ve mahallerine nakledinceye kadar sarfiyat yapabiliyorsa tebdili havaya muhtaç zabitanı da gidecekleri yere kadar nakliyat tedbirinden icra ederdi ve kanuna muhalif olmazdı. Mezuniyet hakkında bu veçhile ahkâm yapılmadı. Tebdili havaya gidecek zabitan için mezuniyet verilerek harcirah esası kabul edildi. Meclisi Âlinize hatırlatırım ki, böyle bir tahrir vaktiyle Enver Paşa tarafından Meclisi Mebusana sevk edilmiş, fakat bir çok müdafaaaya rağmen bilhassa Muvazenei Maliye Encümeninin müdafaaı karşısında lâyihayı geri almaya veya hut yırtmaya mecbur olmuştu. Hülâsa bizim ahkâmı kanuniyemiz harcirah ile mezuniyeti imtizaç ettiremez. Eskiden mebuslara senede bir defa gelip gitmeleri için dört bin kuruş üzerinden harcirah verirdiler. Çünkü o zaman devrei teşriye senede dört ay idi. Dört ay bittikten sonra her mebusu Meclis açılınca vazifesine kadar getirmek, Meclis kapanınca dairei intihabiyesine; evine kadar iade etmek tabii bir vazife idi. Bunun için kabul edilmiş bir harcirahtır. O zaman verilen harcirah mezuniyet harcirahı manasında değildir.

MUSTAFA DURAK BEY (Erzurum) — Bu mezuniyetler gayri tabii midir?

HASAN BEY (Devamla) — Müsaade buyurun efendim, fikrimi iyi izah edebilenlerdenim. Yani eski zamanlarda da verilen harcirah, mezuniyetle harcirah verilir mahiyette değil; muvakkat zamanlar için içtima ettiğinden mebusları toplamak için, kapandığı vaktiyle de mebusları dairei intihabiyelerine kadar göndermek için bir vazife şeklinde, bir hizmeti umumiyeye şeklinde cereyan ettiği için harcirah verilir. Vakta ki senede dört ay, altı ay içtima etmek şekli burada zail oldu, Meclisin, Büyük Millet Meclisinin içtiması müstemir oldu, mütemadiyen burada içtima etmek lâzımgeldi. O vakit de her mebusun gerek hususatı zatiyesi için ve gerek dairei intihabiyesine müteallik hususatı teşriyesi için memleketlerine kadar gitmek mecburiyeti hasıl oldu. Yine bizim verdiğimiz harcirah, mezuniyet alan mebusa mezuniyet aldığı için değil, nisabı müzakere kanununun 7 nci maddesindeki sarahata tevfikân dört bin kuruş üzerinden bir mebusa senede bir defa dairei intihabiyesine kadar avdet ve azime harcirahı kabul ettik. Demek ki Meclisi müstemir yapmakla beraber vazaifi teşriyelerini icabı dairei intihabiyeleriyle temasını muhafaza etmek mecburiyetini nazarı itibara alarak sarahaten nisabı müzakere kanununun bir maddesiyle yine harcirahı kabul ettik. Ve miktarını da tespit etmek üzere şimdi nisabı müzakere kanununun 7 nci maddesinden başka mebusanı kiramın ancak Büyük Millet Meclisinin azayı kiramının harcirahı için başka bir madde yoktur. O maddede diyor ki; dört bin kuruş üzerinden senede bir defaya mahsus olmak üzere avdet ve azimet harcirahı verilir diyor. Dairei intihabiye kaydına gelince; öyle bir madde yok efendim.

NURİ BEY (Bolu) — Var efendim.

HASAN BEY (Devamla) — Nisabı müzakere kanununda biz tahsisatı tefrik edip de 1337 senesinde tahsisatı 200 liraya çıkardığımız zaman ve üç ay mezuniyeti kabul ederek gidiş ve geliş için geçecek müddetin haricinde, üç ay zarfında nisabı müzakere kanununda nisf tahsisatı kabul ettiğimiz bir madde vardır. Nisabı müzakere kanununun 6 ncı ve sekizinci maddeleri yerine kaim olarak iki madde kabul ettik. Ne diyor; onda dairei intihabiyelerine azimet ve avdet için yolda geçecek zaman müstesna olmak üzere nisf tahsisat veriyor. Demek ki nisf tahsisatı almak mezuniyeti zarfında nisf tahsisata kesbi istihkak etmek, dairei intihabiye ile mukayyettir. Dairei intihabiyesine mezunen gitmiyen aza, nisf tahsisata da müstehak değildir. (Bravo sesleri) Kanun gayet sarîh-

tır. Nisif tahsisata müstehak olmayınca harcirah neredede kalır efendiler. Bundan daha büyük karine, bundan daha büyük sarahat mı istiyorsunuz? Bendenizce değil harcirah, dairei intihabiyesine gitmiyen mebus arkadaşların, nereye giderse gitsin, hususati zatiyesi için gitsin nisif tahsisata dahi istihkakları yoktur. 6 ve 8 nci maddenin yerine ikame ettiğimiz iki maddelik kanun 1337 tarihliedir. Açılsın, okunsun ve oradaki dairei intihabiye kaydı bariz bir surette maddede içerisine sıkışmış duruyor. Nisif harcirah dahi dairei intihabiyesine gitmekle mukayyettir. Binaenaleyh harcirah evleviyette kalan bir hükümdür. Maruzatım bundan ibarettir.

REİS — Söz Hacı Bekir Efendininindir.

HACI BEKİR EFENDİ (İdare Memuru) (Konya) — Efendim, Ömer Lütfi Bey biraderimiz dairei intihabiyyeye gitmekle mukayyet değildir. buyurdular. Hasan Bey biraderimiz onun cevabını verdiler. Bendeniz oradan geçeceğim. Yahya Galip Bey buyurdular ki dairei intihabiyesine gitmek üzere buradan harcirah alıp da dairei intihabiyesine gitmeyip başka yerde oturuyorlar ve idareden de harcirah alıyorlar buyurdular. Bendenizin bildiğim bir kaç beyler gitmemişler ve gelmişler. Demişlerdir ki, biz oraya kadar yani dairei intihabiyesine gitmeyerek falan yerde kaldık ve oraya kadar Divanı Niyasetçe de verilmesi mani mahzurdan dolayı gidemedikleri tahakkuk ettiğinden fazla aldıkları paraları iade ettiler. Bizim fazla malumatımız yoktur. Mebus beyler de zannedirim irtikâp etmez. Eğer ki, bizlere böyle bir şey isnat ve iftira edenler ya bu kürsüde bu sözü ispat etmeli ya değilse sözü geri almalı. İdare katiyen böyle bir sözü kabul edemez. Biz bilmiyoruz ve böyle bir şeyi de mebus beylerin irtikâp etmeyeceklerini biliyoruz. Yapanlar kim ise onları burada söylemedi, göstermeli, ibraz etmeli. İspat etmeli. Zannedirim Heyeti Celile de bunu kabul etmez.

ZİYA HURŞİT BEY (Lâzistan) — Yüz liradan harcirah alan var mı?

TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Menteşe) — Ya İstiklâl mahkemeleri?

HACI BEKİR EFENDİ (İdare Memuru) (Konya) — İstiklâl mahkemelerinin de henüz hesabını almadık ki cevap verelim.

ZİYA HURŞİT BEY (Lâzistan) — Reis Bey, dördüncü madde hakkında şimdiden söz istiyorum.

ALİ SÜRURİ EFENDİ (Karahisarışarkî) — Efendim; harcirahın on bin kuruş üzerinden verilmesi hakkında iki noktâ nazar vardır. Birisi mebusanın maaşı aslısı on bin kuruştur diye Meclisçe ittihaz olu-

nucak karar tarihinden itibaren verilsin denildi. Diğeri hayır ondan verilmesin, Teşrinievvelden itibaren verilsin diyor. Nisabı Müzakere Kanununun 7 nci maddesi Hasan Beyefendinin söyledikleri veçhile gayet sarihtir. Maddede şöyle diyor : Büyük Millet Meclisi azasına senede bir defaya mahsus olmak üzere dört bin kuruş üzerinden azimet ve avdet harcirahı ita olunur. Şimdi bu sarahatı kanuniye meydan- da iken Meclisi Âlinin mahza tahsisatından katolunacak miktarı tayin imkânını hasıl etmek için verdiği kararı serrişte tutarak bu madde kanuniyeyi mühmel ve muattal bırakmak asla caiz değildir. (Doğru sesleri) Meclisin verdiği karar ne mahiyette? Eğer bir kararı tefsiri dersiniz tefsiri kararlar makabline de şâmil olur. Şu halde Meclisin ta iptidayı küşadından beri verilen harcirahları yine on bin kuruş üzerinden vermeli ve bunu lâğv etmeli. Buna imkân var mı? Yine malumu âlileridir ki tefsiri kararlar ancak sarahatı katiye olmamakla makbul olabilir. Bu ise madde kanuniyede sarahatı katiyeyi muhtevidir. Şu halde bu tarihe kadar harcirahların on bin kuruş üzerinden itasına cevazı kanunî yoktur. Bu böyle. Bundan sonra verilmesi hususuna gelince : Bendeniz bu sene mezun gitmedim. Fakat giden arkadaşların bir çoğu zannedirim ki, geçen seneki miktarda verilmemiş. Daha az mı, daha amudî tarik mi itibar ediyorlarmış, ne imiş, onun için harcirahın idare etmediğini arkadaşlardan bazılarında işitmiş idim. Filhakika harcirahlar idare etmiyorsa Kanunî Esasi Encümenini memur ederseniz bu madde kanuniyeyi onlar tadil eder ve tadilden sonra tarihi meriyetinden sonra onar bin kuruş verirsiniz ve illâ bu madde mevcut iken tekrar arz ediyorum, on bin kuruş üzerinden harcirah alalım ve Marttan itibaren teşmil edelim dersiniz pek ayıp bir şey olur.

REİS — Söz Hacı Mustafa Efendininindir.

HACI MUSTAFA EFENDİ (Ankara) — Benim söyleyeceğimi Ali Süruri Efendi Hazretleri söylediler. Yani on bin kuruşa nasıl karar verdiğimizizi Heyeti Aliyye pekâlâ bilir. Bildiği için yine dört bin kuruştan verilmesi lâzım gelir. Efendi Hazretleri müdellen arz ettiler.

MÜFİT EFENDİ (Kırşehir) — Efendim Ali Süruri Bey biraderimizle Hasan Bey biraderimizin sarahatı kanuniyeye müsteniden vuku bulan beyanatına bendeniz de iştirak ederim. Mademki kanunda mebuslar için verilecek harcirah esası dört bin kuruş olmak üzere kabul edilmiş, bu sarahat var iken bunun fevkinde, bunun dúnunda harcirah verilmesi ayrıca bir kanun yapmak iktiza eder. Fakat mebus-

ların tahsisatı şehriyesinden alınması lâzım gelen müecceliyeti askeriye vergisi ile diğer vergiler var. Onlar hangi esastan alınmak icabeder? (Yüz lira üzerinden sesleri)

HASAN BEY (Trabzon) — Dört bin üzerinden.

MÜFİT EFENDİ (Kırşehir) — Devamla) — O halde yüz lira üzerinden alınıyor. Düzeltmek lâzım gelir. (Gürültüler) Eğer.

ALİ SÜRURİ EFENDİ (Karahisarı Şarki) — Müecceliyet vergisi zaten maaşı aslı ve tahsisatı fevkalâdesi dahil olduğu halde alınır. Bu umum memurından alınır. Onun için bu medarı istinat olamaz.

MÜFİT EFENDİ (Kırşehir) — Tahsisatı fevkalâdesinden alınmayan vergiler, alınması lâzım gelmeyen vergiler vardır. Onun üzerinden de alıyorlar. Yüz lira üzerinden de alıyorlar. Kanunun bir tarafı işimize yarıyor, onu tatbik ediyoruz. Diğer tarafı yaramadı mı, orayı meskûd bırakıyor. Binaenaleyh bu maddeyi kanunu Esasî Encümenine göndermek ve orada hallettirmek lâzım gelir.

MAZHAR MÜFİT BEY (Hakkâri) — Efendim, Ali Süruri Efendi Hazretleri davasını ispat için nisabı müzakere kanununun yedinci maddesini gösterdiler. Fakat şu bu kadar kavi olan nisabı müzakere kanununun yedinci maddesi var iken nasıl Heyeti Aliyyeniz 18 Martta tahsisatı şehriyeniz yüz liradır denildi. Binaenaleyh bundan kesilecek diyerek düşünüp de o vakit Kanunu Esasî Encümenine havale etmediniz? Vergiye gelince niçin Kanunu Esasî Encümenine havale etmediniz de o vakit yüz liradan kabul edip karar verdiniz? Bravo sadaları, gürültüler). Eğer müsaade buyurun deve kuşu gibi olmaz efendim. Bu vergiye gelince, yüz lira, şuna gelince otuz, buna gelince şu kadar lira olacağını... İttiratsızlık oluyor. Eğer böyle olacak idi ise bizim harp vergilerimizi, tarik bedelâtımızı bilmem ne vergilerini hep bu maaş üzerinden kesmeli idi. Madem ki sarıh bir karar vardı, niçin derhal yüz lira yapıyorsunuz? Bugün neden yapamıyorsunuz? Yüz lira harcırahı o vakit nasıl yapamadınızsa, neden Kanunu Esasî Encümenine gitsin? O zaman nasıl yaptınızsa şimdi öyle yaparsınız.

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Karahisarı Sahip) — Hatadır, onu tashih etmek lâzımdır.

TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Menteşe) — Efendim, müsaade buyurursanız bir nokta hakkında arzı mütalâa edeceğim. Zahire bakılırsa bütün söyleyen arkadaşlarımız her biri bir maddeye veya bir vakaya veya bir hadiseye istinat ederek noktai nazarını müdafaa

ettiler. İşte yalnız şu vakianın vücudu bizim mebuslara taalluk eden hususatın neden gaşyı umumî içinde olduğunu gösteriyor. Harcırah için yedinci maddede sarahat var deniyor, fakat o sarahat maaş miktarına hiç taalluk etmez. Binaenaleyh Meclis kalkmış harcırah hakkında da ayrı bir karar vermiş.

ALİ SÜRURİ EFENDİ (Karahisarı Şarki) — Aferin, aferin.

TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Müsaade buyurun. Binaenaleyh ortada mevcut olan hata şudur ki mebusların maaşları miktarı, harcırahı miktarı, tahsisatı miktarı hakkında yekdiğeriyle telif edilmesi lâzım gelen münferit mukarreratın önündeyiz. Binaenaleyh üç gün üç gece burada bir hatip söz söylese kendi noktai nazarını ispat için ya bir esasatı kanuniyeye müstenit olmalı veyahut bir hâdiseye veya bir vakaya istinat edecek bir şey bulabilecektir. Bu da gösteriyor ki maaşların ve harcırahların kifaye ve ademi kifayesi ayrıca mevzuubahis olmak üzere evvelimde bunları telif etmek için mesele müstacelen Kanunu Esasiye Encümenine gitmelidir. Yoksa her vakit kendi şahsına taalluk eden bir meseleden dolayı ucu bucağı çıkmayan bir müzakereye maruz kalacak ve bundan böyle hepimiz görüyoruz ve muhtelif hatiplerin sözleriyle işhat ediyorum ki azamî fedakârlığa hazır olduğumuz halde ve hepimiz bunun eksilmesine çalıştığımız halde istemiyerek Meclisi böyle milletin indinde hacil ve kabahatli göstereceğiz. Çünkü diyecekler ki illallah bu mebusların harcırahı ve maaşı bitmez mi? Bunların başka işi yok mu? Çünkü çok rica ederim arkadaşlar bu mesele nihayet vermek ve hiç birimizin böyle günahkâr olmadığımız halde böyle millet huzurunda taan ve teşni ile günahkâr olmamak için berayı telif maddeler Kanunu Esasi Encümenine gitmeli ve önümüzdeki hafta burada müzakere edip bir kararı katiye iktiran etmeli. Yoksa müzakerenin nihayeti gelmez.

REİS — Efendim müzakerenin kifayetine dair bir takrir var. (Müzakere kâfi sesleri)

YAHYA GALİP BEY (Kırşehir) — Efendim; ben Hacı Bekir Efendiye cevap vereceğim. Efendiler; ben burada meseleyi tasvir ettim. Dedim ki Heyeti İdare keyfi bir vazife yapamaz. Bilmem Meclisi Mebusanda cari olan bir usulü burada tatbik etmek için yüz lira tahsisatı esasıyedir, diye Meclis karar verdikten sonra bunun üzerine kırk lira üzerinden hesap edip harcırah vermesi doğru değildir. Heyeti İdarenin yapacağı bir muamele dairei intihabiyesinde gidecek arkadaşlarımızdan parayı alıp da gitmeyenlerden istirdat etmesi lâzımdır. Bunu yapmış mıdır? Diye

sual ettim. Bununla maksadım bu işin yapıp yapılmadığını anlamaktı. Ben burada yok iken Hacı Bekir Efendi buna cevap vermişler. Buyurmuşlar ki bazıları böyle yaptılar ve bunları sonra iade ettiler. Bendeniz şu eşhas bu zat bunu yapmıştır demedim.

BEKİR SITKI BEY (Malatya) — Ama isimlerini söylemelisiniz.

YAHYA GALİP BEY (Devamla) — İsim tasrih etmek hiçbir vakitte ahlâkım iktizasından değildir. Bilsem de söylemem ve kimse de beni söyle diye ısrar edemez. Yalnız Hacı Bekir Efendi diyorlar ki, belki bir kaç zat aldı reddetti. Soruyorum alan zat, reddeden zat her kim ise dairei intihabiyesine kadar aldığı harcırahın heyeti umumiyesini mi reddettiler, yoksa bakiyesini mi reddettiler? Buna cevap versinler. Cevaplarına cevap vereceğim.

HACI BEKİR EFENDİ (İdare memuru) (Konya) — Gittiği yerlere kadar harcırah verilmesi Divanı Riyasetçe takarrür etmiştir. Biz de o yolda muamele yapıyoruz.

YAHYA GALİP BEY (Devamla) — Efendim mazeret mevzuubahis değildir. Harcırahı iade etmek lâzımdır. Yine Heyeti İdare yanlış muamele yapmıştır. Benden istediğiniz nedir? İzah edin de ben cevabını vereyim. Ben usulden bahsediyorum. (Gürültüler) (Müzakere kâfi sesleri)

ÖMER LÜTFİ BEY (Amasya) — Efendim Hasan Beyin bir sözüne cevap vereceğim. Hasan Beyefendi buyurdular ki dairei intihabiyesinin haricine gidenler harcırah almak şöyle dursun nısıf tahsisat bile alamazlar... Böyledir. Fakat o maddede diyor ki mebuslara mezuniyetleri zamanında nısıf tahsisat verilir. Bu müddet hangi müddettir? Bu müddeti tahdit edebilmek için kanun diyor ki, dairei intihabiyesine gideceği zamanla geleceği zaman hesap edilerek müddeti hizmetlerine göre nısıf harcırah verilir. Efendiler ben yalnız Amasya'nın Mebusu değilim. Ben bütün memleketin mebusuyum, badelintihap. Binaenaleyh ister isem Kângırı'ya giderim, ister isem Adana'ya, Adapazarı'na giderim. Her yerde benim hakkı irşadım vardır. Her yerde vazifei teftişim vardır. Hangi hak ve salâhiyetle benim tahsisatımı diğerine şey ederek nasıl kesersiniz? (Bravo sesleri) Farkımız nedir? Ben ihtimal ki dairei intihabiyeme gidemeyeceğim. Belki de harcırah almadım. Fakat mutlaka beni dairei intihabiyeme gideceksin diye beni takyit edemezsiniz. Ben istediğim yere giderim. Hele tahsisat meselesi şöyle dursun.

ALİ SÜRURİ EFENDİ (Karahisarı Şarki) — Efendim, ne kadar arzu eder idim ki Mazhar Müfit Beyefendi arz ettiğim mütalâayı haklı bir suretle tenkit etmiş olsun. Fakat maalesef öyle olmadı. Bendeniz yedince maddeyi okuduğum zaman, yedinci maddede Büyük Millet Meclisinin maaşatı asliyesi dört bin kuruştur, diye bir fıkra okudum. Öyle bir şey de yoktur. Yalnız o maddede Büyük Millet Meclisi azasına dört bin kuruş üzerinden harcırah verilir diyor. Bendeniz iddia ettim. Mazhar Müfit Bey buyuruyorlar ki niçin Meclis böyle bir karar vermiştir. Yani on bin kuruştan. Meclisin kararı gayet mantıkîdir. Meclis şöyle hesap etmiştir. Bir Hükümet memuru tahsisatı munzamma ve maaşı aslı ile beraber yirmi bin kuruş maaş alan bir Hükümet memurunun maaşı aslı nedir? Esas tutarak Meclisi Âli şu kararı çok makul olarak vermiştir ve mantıkî olarak on bin kuruş hesabı bulmuştur. Binaenaleyh tenkidi âlinizin varit olmadığını arz ediyorum. Bendenizden evvel de Ziya Hurşit Beyi tenkit buyurmuştunuz. Fakat onda haklı idiniz. Ziya Hurşit Bey encümende kanaatlerini istimal etmişler, fakat burada kanaatlerini değiştirmişlerdir.

MAZHAR MÜFİT BEY (Hakkâri) — Ziya Hurşit Bey zatı âlinizi dava vekili mi tuttu?

REİS — Efendim müzakerenin kifayetine dair takrir vardır. (Kâfi sesleri) Müzakerenin kifayetine dair takrirler var. Onu okuyacağız :

Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir. Maddenin reye vazını teklif ederim.

30 . 9 . 1338

Mardin

Esat

Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir. Dördüncü maddeye geçilmesini teklif eylerim.

İsparta Mebusu

Mehmet Nadir

Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir. Muvazenei Maliye ve Divanı Riyasetin kabulü veçhile on bin kuruş üzerinden harcırah itasını teklif eylerim.

30 Eylül 1338

Menteşe

Ethem

Riyaseti Celileye

Derdesti müzakere harcırah meselesinin Teşrinievvel iptidasından itibaren yüz liradan harcırah verilmesinin kabulünü teklif eylerim.

Malatya Mebusu

Reşit

Riyaseti Celileye

Harcırah ve yevmiyenin kemakân kırk liradan hesap edilmesi müeccebiyeti askeriye ve saire vergilerin dahi kırk lira üzerinden icrası suretiyle muamelenin tevhidini teklif eylerim.

30 Eylül 1338

Mehmet Şükrü

Riyaseti Celileye

Yüz liradan tahsisat kabulüne mademki 18 Mart 1338 tarihinde kanun tanzim edilmiştir. Harcırahların o tarihten yüz lira üzerinden hesap ve itası muk-tazidir/ Ona göre harcırahların hesap ve tesviyesinin tahtı karara alınmasını teklif eylerim.

30 Eylül 1338

Mardin Mebusu

Necip

REİS — Müsaade buyurun Beyefendiler: bir kere müzakereyi kâfi görenler lütfen ellerini kaldırsın. Müzakere kâfi görülmüştür. Bundan sonra Karahisarısahip Mebusu Şükrü Beyin taktirini tekrar okutup reyinize vaz edeceğim.

DR. MUSTAFA BEY (Kozan) — Bu taktirler reye vaz olunmaz. Fasil hepsi birden reye vaz olunur? (Hayır sesleri) (Karahisarısahip Mebusu Mehmet Şükrü Beyin taktiri tekrar okundu.)

REİS — Bu taktiri kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. (Anlaşılamadı sesleri) efendim tekrar ediyorum. Şükrü Beyin tekâlifi askeriye ve sairenin hepsinin kırk liradan hesabının icrasını teklif ediyor. Kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Tayin edemedim.

Kabul edenler lütfen ayağa kalksın. Oturunuz efendim. Kabul etmeyenler ayağa kalksın. (Böyle şey olmaz, böyle şey yok sesleri) (Gürültüler) (Tayini esami ile sesleri) efendim hâlâ tefrik edemedik. Tayini esami ile tefrik edeceğiz.

MÜFİT EFENDİ (Kırşehir) — Ekseriyet vardır. Rica ederim Hoca efendi. (Şiddetli gürültüler).

ZAMİR BEY (Adana) — Tayini esami ile reye koymak zarureti vardır.

NEBİL EFENDİ (Karahisarı Sahip) — Şimdi yüz lira üzerinden maaş olarak kabul edip de yevmiye ve harcırahı da bunun üzerinden vermek lâzım gelirse - ki bu yeni bir tekliftir. - tezyidi masarif demektir. Bunun her halde tayini esami ile reye vaz şarttır, lâzımdır. Kabul edilmediği surette de tenzili masariftir.

MÜFİT EFENDİ (Kırşehir) — Hangi nizamname ile yapıyorsunuz?

REİS — Efendim tefrik edemedik. Tayini esami ile reye vaz edeceğiz.

MÜFİT EFENDİ (Kırşehir) — Makamı Riyaset kendisi yaptırmak isterse yapalım. Böyle olmaz.

REİS — Efendiler. şu taktiri kabul edenler beyaz, kabul etmeyenler kırmızı rey vereceklerdir.

(Ârâ toplanmaya başlandı.)

REİS — Efendim reyini istimal etmeyen arkadaşlar varsa istimal etsin. Ârânın istihsali hitam bulmuştur.

Efendim kabul eden (71), reddeden (79), bir de müstenkiftir. Reye iştirak eden yüzelli bir oluyor ki muamele tamam değildir. Tekrar reye koymak lâzım gelir.

MÜFİT EFENDİ (Kırşehir) — Nisap yok ki müzakere olsun.

REİS — On dakika teneffüs etmek üzere celseyi tatil ediyorum.

ÜÇÜNCÜ CELSE

REİS : Birinci Reisvekili Vehbi Efendi Hazretleri

KÂTIPLER : Hakkı Bey (Van), Âtîf Bey (Kayseri)

REİS — Celse küşat edildi. Yoklama ile reyleri toplayacağız.

ZİYA HURŞİT BEY (Lazistan) — Yarın reye konulması lâzımdır. Nizamnamei Dahili musarrahtır.

(İstanbul Dairei intihabiyesinden istihsalı ârâya başlandı).

ALİ SÜRURİ EFENDİ (Karahisarı Şarki) — Bu tayini esami harcırah meselesi için değil mi?

REİS — Evet efendim.

ALİ SÜRURİ EFENDİ (Devamla) — O halde muamele doğru değildir. Malumuâliniz nizamnamei dahilinin hilâfındadır. İçtimaî âtide reye konulması zaruridir.

REİS — Bu da içtimaî âti değil mi Beyefendi?

ALİ SÜRURİ EFENDİ (Devamla) — Nizamname sarahat vardır. Aradan bir içtima geçecektir.

CEMİL BEY (Kütahya) — Reis Bey; muamele doğrudur. Çünkü bu celsei âtidir.

ZİYA HURŞİT BEY (Lazistan) — Reis Bey; bir defa nizamnameye bakınız.

REİS — «Ertesi» tabiri nizamnamede olduğundan pazartesi günü içtima tehir ediyoruz. Üçüncü madde pazartesi günü tekrar reye konacaktır. Mehmet Şükrü Beyin tavrı bilâhare reye konmak üzere dördüncü maddeye geçiyoruz. Dördüncü madde okunacak.

Madde 4. — İstiklâl mahkemeleri masarifi 25 000 50 000, 17 471.

ZİYA HURŞİT BEY (Lazistan) — Efendim. İstiklâl mahkemeleri masarifi olarak verilecek paraya karşılık gösterilen parayı bendeniz lüzumsuz görüyor ve bu maddenin tayyî taraftarı bulunuyorum.

(Ekseriyet yok sadaları) — Bendeniz, bu sene İstiklâl mahkemelerinin lüzumuna yani önümüzde kalan beş ay için İstiklâl mahkemelerine lüzum olmadığı fikrindeyim. Kanaatımı arz etmek ve Meclisi Âliyi bu hususta tenvir edebilmek için bendeniz diyeceğim ki : İstiklâl mahkemeleri yeni kabul edilen şekil mucibince, yani şekli muaddel mucibince eski 1336 senesinde asker firarilerine mahsus olarak yaptığımız İstiklâl mahkemeleri şeklinden çıkmıştır. Yeni İstiklâl mahkemeleri birçok hususatta kanunlar içerisine sıkıştırılmış, eski salâhiyeti vasiası kaldırılmamış, heyete bir de müddei umumî ilâve edilmiş ve bundan başka pek tabii olarak bir de avukat ilâve edilmiştir. Bu suretle mahkemei mezkûra intihap edeceğimiz azalara, kendilerinin meslekleri itibariyle başka bir şekil verilmiştir. Hatta öyle bir şekil almıştır ki : İstiklâl mahkemelerine intihap edeceğimiz Reis ve Müddeiumumî ve hatta azaların mutlaka hukukla müteveğgil olmuş zevattan intihabı iktiza edecektir. Çünkü icra edilecek herhangi bir mahkeme bir avukat çıkacak ve belki dört saat mütema-

diyen söz söyleyecek, mevzuatı kanuniyeden bahsedecek, bilmem ne, edecek. Büyük Millet Meclisi Azasından olan bir arkadaşımız ona göre karar ita edecek. Bunları pek tabii samiin de dinleyecektir. Meclisi Âli arkadaşlarımızdan 'muktedir rüfeka vardır. Fakat, bir ekseriyet teşkil edemez. Ancak 5-6 arkadaş vardır. Lâkin harbin nihayetine yaklaştığımız gayeye doğru yanaştığımız, mühim ve tarihî kararlar ita edeceğimiz ve harbe tesir icra edecek kararlar vereceğimiz bir anda Meclisi Âliyi bu gibi kıymetli arkadaşlardan mahrum etmek zannedersem doğru değildir. Kezalik zevatı muhteremenin fikrinden, mütalaatından istifade etmemek ve Meclisi Âlide hukukla müteveğgil böyle fevkalâde temyizî de fevkinde bir mahkemede reislik edecek, müddei umumîlik edecek, azalık edecek arkadaşların Meclisi Âlinin içinden ayrılmasına hiç razı değilim. Zannederim ki : Hiçbir arkadaş da buraya hâkimlik için değil, koca bir Millet'in mukadderatı ile uğraşmak için gelmiştir. Bu mukadderatın mevzubahis olduğu bir zamanda o arkadaşlar da bırakıp gideceklerdir. Böyle hukukiyundan olan arkadaşımız böyle intihaba razı olmayacaklardır zannederim. Başka arkadaşlardan ise katıyen intihap edemeyiz. Hukukla müteveğgil olmayarak valilik etmiş, bilmem ne, etmiş arkadaşlardan ise intihap etmeliğimiz imkân dahilinde değildir. Çünkü arz ettiğim gibi avukatlar kabul edildikten sonra ve avukatların müdafaaları nazariyatı hukuka ve kanuna müstenit olan uzun mütalaatlarına karşı karar verecek hâkim isterim ben... Böyle bir hâkim bilhassa Büyük Millet Meclisi Âzalığı da uhdesinde bulunursa rica ederim müthiş bir tesir yapar memleket dahilinde. Büyük Millet Meclisinin gönderdiği hâkim bakınız derler. Çünkü eski İstiklâl Mahkemesi Kanununda - ki Müddei Umumî - yok idi. Mahkeme, kendi kendine sekiz satırlık bir kararla mühim bir meseleyi halleder giderdi. Fakat, şimdi öyle değildir. Mahkemede bir de avukat bulunacaktır. Avukat çıkacak... Yarın Meclisten Reis ve Müddeiumumî seçerse Meclisi en kıymetli arkadaşlarımızdan böyle mühim anlarda mahrum bırakacağız. Bu Mecliste mühim bir rahne açacaktır. Bendeniz tekrar sebat ediyor ve diyorum ki : Mukadderatı millet'in halli anı geldiği bir günde, böyle kıymeti ilmiyesi, kıymeti hukukiyesi ve tabii hukuk ile işgal ettikleri için hukuku düveliye ve hukuku esasiyede ve memleketin temel taşı olan Teşkilâtı Esasiesini, Kavanini Esasiesini kuracağımız bir zamanda böyle yüksek ilimli arkadaşlar içimizden ayrılmaya esasen kendileri razı olmayacaklardır. Eğer kendileri gitmeye razı olsa

lar bile, bilmem ki millet nazarında dairei intihabiyesi nazarında, koca bir dairei intihabiyenin vekâletini ne derecede deruhte etmiş bulunacaklardır. Bu sene bu mühim anda İstiklâl mahkemeleri masrafı diye Meclis bütçesinde böyle bir faslın kabulüne bendeniz taraftar değilim. Yalnız şimdiye kadar üç, dört ay müddetle İstiklâl mahkemeleri vazifelerine devam ettiklerinden bunların bu zamana ait masrafları bit-tabi Meclis muhasebesinde tespit edilmiştir.

O masraf bilmeceburiye kabul edilir. Fakat, yeniden İstiklâl Mahkemesi göndermeye lüzum yoktur. Çünkü böyle mühim bir zamanda milletin işlerini bırakarak böyle mühim arkadaşları içimizden bittef-nik göndermeye kim cesaret edecek? Böyle Hâkimler ve müddeiumumiler göndererek Meclisin kudreti ilmiyesini tenkise hangi bir mebus arkadaşımız razı olacak ve ayrılan hangi bir arkadaş böyle mühim bir zamanda bu mahkeme işleriyle iştigal edecektir? Sonra bu mesele gayetle mühimdir. Bu kanun kabul edildiğinde Meclisten lâakal beş mahkeme gidecektir. Ve bu mahkemeler için de hukuktan anlıyan en iyi arkadaşlarımızı seçmek mecburiyetindeyiz. Eğer böyle yapmazsak Meclisi Âlinin şerefi de tezelzül edecektir. Hangimiz ister ki Meclisi Âliden bu mahkemeler için müntehap herhangi bir arkadaşımızın vereceği kararı, arkadaşımızın karşısına çıkacak olan bir avukat darmadağınık edecektir. Kimbilir bu mahkeme heyeti ne gibi hadiseler görecektir ve matbuat sü-tunlarına neler geçecektir...

DOKTOR MUSTAFA BEY (Kozan) — Müddei umumi de müdafaa eder.

ZİYA HURŞİT BEY (Devamla) — Doktor raporu yazmıyoruz. Rica ederim Mustafa Bey... (Devam sesleri) Şimdi yalnız bir şey kalıyor. Bendeniz bu anı mühimde İstiklâl Mahkemelerinin azalarının Meclisten tefriki imkânsız olduğundan gönderilmesi aleyhinde bulunduktan sonra, ikinci defa söyledim ki, o da şimdiye kadar yapılan masarif tespit edilip bütçeye geçilir. Fakat idare memuru beyler buradadırlar. Bu masarif tespit olunabilir mi? Şimdi arz edeceğim : Hepimiz şahit oluyoruz ki filân vekâletten, falan zat, filân yere giderken dört buçuk lira fazla almış, on sekiz lira eksik almış... Falan vekil de yüz lira vermiş bu gibi yolsuzluklardan dolayı milletin bir santimini müdafaa etmekle iftihar ediyoruz. Bu gibi sebeplerden dolayı arkadaşlarımız burada saatlerce söz söylüyorlar. Fakat efendiler, idare memurları bu paranın hesabını henüz vermemişlerdir. Bundan dolayı idare memurlarının şahıslarına karşı bir şey söylemiyorum. Şimdi idare memurları İstiklâl Mahkeme-

leri masarifatının hesabını şu ana kadar vermediklerine nazaran bizler nasıl olup da yarın vekillerden herhangi birisini siz filân yere para verdiniz, şu kadar para fazla sarfettiniz diye bileceğiz? Rica ederim, Meclisi Âliyi gerek heyeti vekilemiz nazarında ve gerek millet nazarında küçük mü düşüneceğiz? Soruyorum idare memurlarına bu para nerededir? Bu paranın hesapları yoktur. Yine soruyorum İstiklâl Mahkemelerinden açık olarak yirmi bin lira vardır. Bunu da Hacı Bekir Efendi bizzat söylemişlerdir ki tabiatıyla bu paranın hesabını herhalde vereceklerdir. Meclisi Âli ki hepsi teşriî ve icraî salâhiyeti haizdir ve milletin burada bir santimi müdafaa etmek en büyük bir hakkıdır ve bunun için bizler buraya toplanmışızdır. Değil böyle Meclisi Âlinin sekiz yüz bin liralık bütçesi Divanı Muhasebat olmadığına göre doksan milyon liralık masarif bütçesi ve altmış milyon liralık varidat bütçesini hesap edecek ve bunu santimine kadar düşünecektir. Bunun için Encümenler geceli gündüzlü çalışıyorlar. Sonra Meclisin saati millete bin liraya mal olan celseleri bu paralar için inikat ediyor. Kuvvei teşriiyenin en büyük vazifesi murakıplıktır. Efendiler, dünyada Hükümetin şan ve şerefini yükseltmek için, dünyanın hiçbir tarafında malî bir müfettiş Meclisin hesabatına karışamaz ve umuru maliyesine müdahale edemezler. Fakat bugün mademki idare memurları vardır ve Meclisi Âlinin kendisinden müteşekkil tetkiki hesap heyeti vardır, divanı vardır ve Mecliste böyle bir para hesabı kim-senin hatırından bile geçmez. Meclisi bu para işlerinde firar ve mahkeme işleriyle uğraşacak kadar ufaklık gösteremez. Meclis, fevkalâde münezzeh ve yüksek bir makamdır ve Milletın son itatgâhidir. Meclis, kendisi hem müddeiumumi, hem de hâkim olmaz. Bütün hukukiyun bunu, böyle düşünmüşlerdir. Halbuki görüyoruz ki biz kendimiz, herhangi bir vekilin idarei umurunda yirmi bin lira kadar açığını görsek ne yaparız? Bittabi hemen ademi itimat lâzım gelmez mi? Böyle yirmi bin lirayı bir vekile kim bağışlar? Halbuki Meclis, kendisi yirmi bin liranın hesabını bulamamıştır. Bulundu ise nerede? Şimdi yeniden İstiklâl Mahkemeleri göndereceğiz. Bu suretle yeniden para açıkları ve yeniden Meclisi Âli namına bilmem neler. Bu hallerin devamı belki de Meclisin şan ve şerefini nakisedar edecektir. Bendeniz teklif ediyorum.

MUSTAFA BEY (Tokat) — Bu para kimin üzerindedir? Onu söyle.

ZİYA HURŞİT BEY (Devamla) — Bilmiyorum. Bendeniz arz ettim ve teklif ediyorum. Bu sene için

şimdiye kadar İstiklâl Mahkemelerinde sarfolunan parayı bittabi kabul edeceğiz. Onun için söz yok. Fakat bundan sonra kabul etmeyiz ve İstiklâl Mahkemesi de göndermeyiz. Yalnız şimdiye kadar olan açığı kim kapatacaktır? Bunun sarifi kimdir? Bunu kim temin edecektir? Bendeniz teklif ediyorum şimdiye kadar hesabını vermeyen İstiklâl Mahkemesi azalarına ne tahsisat, ne harcırah, ne de para vermeyeceğiz. Bu arkadaşlarımız gelip idare memurlarına hesaplarını versinler. Yoksa efendiler biz bir daha hiçbir vekili ne tenkit edebiliriz, ne de istihza edebiliriz, ne de ademi itimatta bulunabiliriz. Buna hakkımız olmaz.

MAZHAR MÜFİT BEY (Hakkâri) — Efendim, Muvazenei Maliye Encümeninin takdim ettiği şu bütçede bir İstiklâl Mahkemesi masrafı var. Bu masrafı Muvazenei Maliye Encümeni kendi kendine koymuş ve icat etmiş değildir. Zannederim ki : Divanı Riyasetin teklifi dahi Heyeti Âliyemizin Amasya İstiklâl Mahkemesinin kabulünden sonradır. Siz, bir Amasya İstiklâl Mahkemesi kabul buyurdunuz ve intihabâtı da icra buyurdunuz ve o adamlara da Heyeti Vekilenin arzusu üzerine «serian mahallî memuriyetinize gideceksiniz» dediniz. Heyeti idare de, sizin bu kararınız üzerine bilmeceburiye bu Mahkemenin masrafını bütçeye koyunuz demiştir ve yine Heyeti idare her ihtimale karşı Ankara'da da bir İstiklâl Mahkemesi teşekkülünü nazarı dikkate alarak o Mahkemenin de masrafını tahminî olarak bütçeye vaz etmiştir. Biz de iki mahkemenin masrafını tahminî olarak bütçeye koyduk. Fazla koymadık. Şu halde Ziya Hurşit Beyin kanaati bana ait bir mesele değildir. Fakat Encümen nokta-i nazarından beyanatın bir kıymeti yoktur, arz edeyim. Kendileri de pekâlâ bilirler ki : Şimdi okuyacağım bütçenin müfredatını, kâtiplerine varıncaya kadar maaşatını tespit etmiş ve Encümenle beraber bunu kendileri de kabul etmiştir.

ZIYA HURŞİT BEY (Lâzistan) — Encümene bir şey demiyorum efendim.

MAZHAR MÜFİT BEY (Devamla) — Demek oluyor ki : Encümeninize sizin kabul ettiğiniz bir mahkemenin masrafı gelmiş ve Encümen de onu koymaya mecbur olmuştur. Yoksa Heyeti Âliyenizin bir kararı olmasa idi ve bunu Meclisi Âliniz kabul etmiş olmadığı halde buraya koysa idik o zaman denbilirdi ki : Encümen bunu neye kendi kendine koymuş ve neden bunun tayyî cihetine gitmemiştir? Meselâ, Ziya Hurşit Bey biraderimize soruyorum. Buradaki beyanatı âliyelerini Encümente - şu nokta mev-

zubahis olurken - ve kadro tespit edilirken, ne için bizi lütfen ikaz etmediler? Ve neden bunu orada imzaladılar? Demek ki : Yirmi dört saat zarfında bugünkü güzel fikri hasıl ettiler. O günkü fikrinden rücu ettiler. Olabilir efendim. Şimdi...

MUSTAFA BEY (Tokat) — Bu mesele başkadır rica ederim.

MAZHAR MÜFİT BEY (Devamla) — Neden bağınıyorsunuz Mustafa Efendi.

MUSTAFA BEY (Tokat) — Yirmi bin lira var.

MAZHAR MÜFİT BEY (Devamla) — Ne anlarsın sen. Ne söylemek istiyorsan çık da burada söyle. Bunu anladığın da yok, okuduğun da yok. Ne söylüyorsun? Beyefendi pek haklısın buraya çıkar söyleyiniz. Zatiâliniz nizamperestsiniz. (Gürültüler)

MUSTAFA BEY (Tokat) — Evet, nizamperestleri görüyoruz. Hazineyi de görüyoruz.

MAZHAR MÜFİT BEY (Devamla) — Şimdi efendim, bize teklif olunan kabul ettiğiniz Amasya İstiklâl Mahkemesiyle belki kabulü muhtemel olan Ankara İstiklâl Mahkemesi masrafıdır. Bu masraf nedir? Bizim yaptığımız budur. Kabul buyurduğunuz Amasya İstiklâl Mahkemesi için bir başkâtip koyduk. 25 lira maaşla. Çünkü bunu da Encümente müzakere ettik. Bazı yerlerde maaşat muhtelif veriliyor, şöyle oluyor, deniliyor. Bunlara hacet kalmasın diye bu maaşatı da tespit ettik. Bir başkâtip koyduk 25 liraya, bir zabıt kâtibi 20 lira, tabii bir müddei-umumî ilâve buyurduğunuzdan 20 liraya bir kâtip, on liraya da bir mukayyit koyduk. Evvelce üç kâtip ve daha fazla vardı. Yani Encümen tasarrufa riayet etti. Evvelki İstiklâl Mahkemelerinin kırtasiye vesair masraflarının miktarı yoktu. İsteddiği kadar alırdı. Biz onu da tahdit ettik. Ayda otuz lira koyduk. Beş lira müteferrika, on lira da bedeli icar koyduk. Bazı yerlerde icar veriliyormuş. Tenvir ve teshin için de elli lira koyduk. Ona göre bu hesabâtı tespit ettik. Buradaki yekûn heyetinizin kabul ettiği bir mahkeme ile kabul edeceği muhtemel olan bir mahkemenin masarifidir ki şu esbabı maruza üzerine yapılmış bir yekündür. Ama Heyeti Âliyeniz kabul olunan mahkemeye de lüzum yoktur deyip onun üzerine tay öderseniz bütçeden çıkar o sizin bileceğiniz bir iştir.

İSMAIL ŞÜKRÜ BEY (Karahisarısahip) — Efendim; bundan evvel müzakeresi derdest olup ikmâl edilmeyen, istirdat olunan memleketlere gönderilecek olan İstiklâl Mahkemeleri Kanununun yekdiğeriyle alakadar olduğunu görüyorum. İstiklâl Mahkemeleri aleyhinde bendenizden evvel söz söyleyen Zi-

ya Hürşit Bey arkadaşımızın kanaatlarını da bendeniz şey ederim. Yani ona itiraz edecek değilim. Yalnız biz istirdat olunan memleketlere gittik. Burada muvakkat bir zaman için biz İstiklâl Mahkemesini elzem gördük. Arkadaşlar, üç kişi düşman âmaline hizmet etmiş, üç yüz kişi dama tıklmış, bunları bizim şimdiki mahkemelerimizin şekli haziriyle mahkemeye verirse bir seneye kadar bicürüm adamların mevkuf kalmaları lâzım gelecek. Askerî Divanı Harplerin de hali bellidir. Biz İstiklâl Mahkemesini istedik. Malumdur ki İstiklâl Mahkemeleri fevkalâde mehakimdir. Bunlar fevkalâde ahvale sebebiyet veriyor. Bendeniz fevkalâde zamanın geçtiğine kanaatim yoktur. Yalnız buna aleyhtarlık eden arkadaşlarımın da söyledikleri takırdıları da gayet mantikî ve makul buluyorum. Başartıan ki, ben de bazı menatıkta İstiklâl Mahkemelerinin lüzumuna dair olan kanaat tezelzül etmemiştir. Binaenaleyh biz istesek de arkadaşlar, mademki Meclisin yarı yarıya bir taraf istiyor, bir tarafda istemiyor. Her iki taraf da içtihadından doğuyor. Biz bu maddeyi kabul etsek, esasen bu madde azdır. Ziyadeleştirmek lâzım. Kabul etsek, ziyadeleştirmek de aza intihabı meselesinde müşkilât çekeceğiz zannediyorum. Arkadaşlarımdan istirham ediyorum. Bizim mahakimin şeklini değiştirelim. Biran evvel değiştirmek lâzım. Bu hususta mümkün ise ittifak edelim. İstiklâl Mahkemelerini istiyoruz. Lüzum vardır. Dairei intihabiyeme de. Fakat anlıyorum ki aza intihabında muvaffak olamayacağız ve intihap de edemeyeceğiz. O noktada arkadaşlarımdan dediği de doğrudur. Bunları kaldıralım. Fakat mahkemelerimizin şeklini değiştirelim.

YAHYA GALİP BEY (Kırşehir) — Efendim, dördüncü madde İstiklâl Mahkemeleri masarifi diyor. Bu itibarla İstiklâl Mahkemelerine lüzum olmadığı mevzubahis ediliyor. Bendeniz bu cihetten bahsetmeyeceğim. Meclis isterse lüzum görür, gönderir. İstemezse kaldırır. Yalnız bu masarifatı İstiklâl Mahkemeleri masarifatı diye koymaya lüzum yoktur. Masarifi mütenevvia ve fevkalâde denirse daha birtakım masraflar var ki yapılıyor, fakat Meclis bütçesinden değil. Diğer devair bütçesinden yapılıyor. Meselâ Hasan Beyi Trabzon'a gönderdik. Kim verdi masarifi ni? Meclis verdi.

FEYYAZ ALİ BEY (Yozgat) — Vekâlet verdi.

YAHYA GALİP BEY (Devamla) — E, nasıl olur, onun masarifatını Vekâlet verir mi?

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Karahisarısahip) — Onu Hükümet gönderdi. Meclis göndermedi. Onun için oradan alır.

YAHYA GALİP BEY (Devamla) — O Meclisten alır. Tahsisatını başka yerden almaz. Onun için burada İstiklâl Mahkemeleri masarifi demeden ise masarifi mütenevvia ve fevkalâde demek daha evlâdır. Sonra Ziya Hürşit Beyefendi buyuruyorlar ki İstiklâl Mahkemeleri el'an hesap vermemiştir. Bendeniz bu beyanatı âliyelerine hayret ettim. Acaba Meclisin ciheti idaniyesi, ciheti maliyesi, Usulü Muhasebatı Umumiye Kanununa tabi midir, değil midir? Eğer tabi değilse mütalaa doğru olabilir. Ben diyorum ki Meclisin muamelâtı maliyesi de, Usulü Muhasebatı Umumiye Kanununa tabidir. Öyle olunca verilen para avans mahiyetindedir. Üç ay nihayetinde Heyeti İdare avans verdiği takdirde hesabını isteyecek idi. Üç aya kadar hesap vermezse, onlara badema avans vermeyeceklerdi. Hiç kimse darılmı sın. Bendenizin şu mütalaaatından hiçbir kimseye zerre kadar tecavüz yoktur. Yalnız kanundan bahsediyorum. Mademki Meclisi Âliniz kanun üzerine binayı muamele ediyor, eğer üç ay nihayetinde verilen parayı aramadı ise, Usulü Muhasebatı Umumiye Kanunu mucibince Heyeti İdarenin tazmin etmesi lâzım gelir. Yoksa bu hesabı vermiyor diye vermeyenlerden maaşını katetmek salâhiyeti yoktur. Bu hesap niye alınmamıştır? Demek anlaşılıyor ki idare vazifesini yapmıyor.

EMİR PAŞA (Sivas) — Beyefendi Meclisi Âlinizin azalarını muhasebe ketebeleri gibi zannetmiş.

YAHYA GALİP BEY (Devamla) — Estağfurullah o sözüünüzü geri alınız.

EMİR PAŞA (Sivas) — Sen sözünü geri al.

YAHYA GALİP BEY (Devamla) — Azaların cümlesi gayet muhteremdir. Milletın vekilidir. Her bir şahıs milletin vekilidir.

EMİR PAŞA (Sivas) — Çok rica ederim, siz öyle kabul ediyorsunuz. Bir memuru memuriyetinden azletmek gibi bir şey mi zannettiniz?

YAHYA GALİP BEY (Devamla) — Kanunda tazmin var.

EMİR PAŞA (Sivas) — Tazmin etmek lâzımsa, tazmine hükmedersiniz/ İdare heyeti kendine ait olan vazifeyi pek âlâ bilir. Eğer idareye ait bir mesele varsa, tazmine her vakit hazır. Yoksa bu bir tecavüzdür.

YAHYA GALİP BEY (Devamla) — Ziya Hürşit Beye söyleyiniz.

EMİR PAŞA (Sivas) — Tazmini vukuu muhtemel bir mesele varsa idare her zaman tazmine hazır. Fakat bir Tetkiki Hesabat Encümeni tayin ettiniz siz.

MEHMET ŞÜKRÜ BEY (Karahisarısahip) — Esasen vardır.

EMİR PAŞA (Sivas) — Zaten o zati muhteremler gelişi işlerine bakmamışlarsa...

YAHYA GALİP BEY (Kırşehir) — Yazaydınız.

EMİR PAŞA (Sivas) — Tetkiki Hesabat Encümeni azaları Meclisin hesabatını tetkik etmek için tayin edilmişlerdir. İdare Heyetinin vazifesinden çıkmıştır o. Hesabatını vermeyen arkadaşların tahsisatından kesmek, avans vermemek meselesini o vakit tavsiye ederiz beyefendi.

YAHYA GALİP BEY (Devamla) — Ben kanundan bahsettim.

EMİR PAŞA (Sivas) — Rica ederim. Kanundan bahsettiniz ama siz İdare Heyetini memurlar gibi tetkiki ettiniz.

YAHYA GALİP BEY (Devamla) — Arkadaşlarımıza bunu tecavüz addederim.

ALİ SURURİ EFENDİ (Karahisarısarki) — Tetkiki Hesabat Encümeni hangi tarihe kadar hesabata bakmıştır. 1336 - 1337 senelerine ait hesapları olsun görülmüş müdür?

EMİR PAŞA (Sivas) — Efendim bunu tayin ettiğiniz Encümen azalarına sorarsınız. Onlar cevap verirler.

ALİ SÜRURİ EFENDİ (Karahisarısarki) — Siz İdare Heyetinden değil misiniz? İdare Heyeti namına söylemiyor musunuz?

EMİR PAŞA (Devamla) — Evet İdare Heyeti namına söylüyorum. Fakat Heyeti Celileniz onları itihap etmiştir. Onlar cevap verirler.

HALİL İBRAHİM EFENDİ (Antalya) — Kim onlar?

EMİR PAŞA (Devamla) — İşte Heyeti Celile kimler olduğunu pekâlâ biliyor.

TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Menteşe) — Arkadaşlar, vaziyet değiştiği vakit her mantık sahibi olan mahlukat kararını değiştirmek lüzumunu da eğer o hadise icabettiriyorsa tebdil eder. Binaenaleyh Amasya İstiklâl Mahkemesini Meclis kabul ettiği günleri hatırlayınız ve bittabi İstiklâl Mahkemesi kabul olununca Muvazene Encümeni de Müfit Bey biraderimizin dediği gibi tahsisatını koymak mecburiyeti var idi. Fakat bugün pek büyük memnuniyetle görüyoruz ki o gün ile bu tarih arasındaki fark, azımdır. Ordularımız bütün Anadolu'yu düşmandan tathir etmiş. - Ve tekrar ediyorum - memleket dahilinde hikmeti vücudu, Büyük Millet Meclisinin ve onun Hükümetinin tesisine matuf olan İstiklâl Mahkemeleri ve ka-

nunları da dahilî ve haricî düşmanlarla beraber sâkit olmuştur. (Bravo sedaları) O kanunu ilk defa müdafaa edenlerden birisi...

REFİK BEY (Konya) — Hatta ilk teklif eden.

TEVFİK RÜŞTÜ BEY (Devamla) — Evet... ve hatta arkadaşlarım hatırlarsa o kanunu ilk teklif eden ben idim. O vakit kendi kanaatımda düşünmüştüm ki : En haklı bir davayı deruhde eden Büyük Millet Meclisi, evveleminde umuru dahilîyesinde kanaat ve azmini bir taraftan telkin ederken diğer taraftan da tethiş vesaiti ile hareket ederek memleketi ihtilâllerden ve dahilî kıtalierden kurtarsın. Tethişin kendisine bahşettiği faydalarla dahilî büyük müsadematın ve ihtilâfatın önünü alsın.

Filhakıka bu tarzı harekette musip düşünen Meclis; tasavvuratını bir kanun şeklinde meydana getirdi ve şimdiye kadar da bunun faidei amelîyesini gördük. Fakat hikmeti vücudu, ancak Büyük Millet Meclisinin ve Büyük Millet Meclisi Hükümetinin tesis ve tekarrürüne matuf olan bu kanun, bir devayı kül değildir. Şu halde memaliki müstahlasamızda mevcut âcîl ihtiyaçlara, elimizde bulunan kanunlarımızın bir çok eşkalinden veyahut teşkilâtı mehakime ait noksanlardan dolayı, bir cevap veremiyor isek bu hususta, evvelce iyiliği dokunan bir vasıtayı, bir aleti, devayı kül gibi kullanarak onun da şiddet ve heybetini mahvü berbat etmiyelim.

Hepimiz biliyoruz ki; bu ihtiyacatın her biri için icap ve istilzam eden tedabire tevessül olunursa çaresiz olunmuş olur. Eğer memaliki müstahlasadaki müstacel dertler için, onları bilmeden, anlamadan, ezbere bir karar ittihaz etmek suretiyle, veyahut bu hususta faidei amelîyesi görülüp ve fakat devayı kül olmadığı her birimizce muayyen olan bir şekli tabika kalkışırsak yanlış hareket etmiş oluruz. Bu bapta en iyi bir çare bir an evvel üç beş arkadaştan mürekkep bir heyeti tetkikiyeyi oralara göndermek ve onların ihtiyacatını kâfil olacak çareleri Meclise teklif etmek veyahut bu çareler hükümetçe teklif olunmak suretiyle ittihaz edilecek tesirlerledir ki iyi bir hareket, yapılmış olabilir. Binaenaleyh memaliki müstahlasada ittihaz olunacak tedabir ve çare meselesini; bugün bütçede mevzubahis olan İstiklâl Mahkemi masarifinden ayırıyorum. O İstiklâl Mahkemi masarifi de; onun matuf olduğu mahkemeler hakkında Meclis karar verirken; başka bir tarihte ve başka şerait altında alındığı için ve bütçe müzakeratı doğrudan doğruya teşkilâttan bir kısmının kabul veya ademi kabulüne ait mukarreratın da zemini müzake-

resi olduğu cihetle rica ediyor ve arkadaşlarıma arz ediyorum ki; artık hikmeti vücudu zail olan bu mahkemelerin masarifini kaldıralım.

HACI BEKİR EFENDİ (Konya) — Efendim, İstiklâl Mahkemeleri masarifi olarak bütçeye konulan; on yedi bin dört yüz yetmiş bir lirayı; Meclisi Âli Amasya İstiklâl Mahkemesini kabul ettiği için buraya koymaya mecbur olduk. Fazla konulmuş bir para yoktur. Eğer şayet ilerde diğer İstiklâl Mahkemeleri teşkili lüzumu hasıl olursa onların masarifi için de, Meclisten verilmek lâzım gelirse Meclisten ayrıca tahsisat isteyeceğiz. Yok, eğer hariçten verilmek lâzım gelirse masarifini hariçten vereceğiz. Bu mesele için bu kadar vakit zayi oldu. Halbuki bu para, Heyeti Celile Amasya İstiklâl Mahkemesini kabul ettiği için mecburî olarak konuşmuştur. Başka bir şey yoktur. Her halde bu maddenin kabulü ile diğer maddeye geçilmesini teklif ederim.

HÜSEYİN AVNİ BEY (Erzurum) — Efendim, evvel bevvvel, tetkiki hesabat meselesinden arz edeceğim. Bendeniz 1336 senesinde bir şubeden Tetkiki Hesabat Encümenine memur edilmiştim. Diğer üç arkadaş bu gün mēzūn bulunmaktadır. Biz ilk evvel tetkikata başlarken bize, beş bin liralık eşya gösterdiler. Fakat bu eşyanın nerede olduğunu bulamadık. Tabii o mesele kaldı. Sonra vazifemiz, 1338 senesi martından itibaren, her ay için vaki olan masarifatı tetkik olduğundan - sarfiyatın kanun dairesinde olup olmadığını tetkik olduğundan - biz iki üç ay kadar tetkikatımızı yaptık. Fakat İstiklâl Mahkemeleri hesabı henüz gelmemişti. İstiklâl Mahkemelerinin hesabı, arkadaşlarımız geldikten sonra idareye verildi zannedirim. Tabii idare, verdiği avanslar kararı için vesaik alacaktır. Bu vesaik bugün bile daha toplayamamıştır. Hatta bugün iki arkadaş idareye gittik. Bu hesabat daha yeni çıkarılıyor ve vesaiki aranıyor.

İstiklâl Mahkemeleri için verilen avansların sureti sarfı idarece anlaşılıp da bize raporu verilmedikçe; biz bir şey yapamazdık. İdare bu mesele ile halen meşguldür, hesabatını yeni tetkik ediyor. İdare daha sarfiyata ait vesaiki elde edememiştir. Tetkikatı ikmal ettiği zaman tabii neticesi Heyeti Âliyenize arz edilecektir. İşte Tetkiki Hesabat Encümeninin vaziyeti budur. İstiklâl Mahkemelerinin...

MÜFİT EFENDİ (Kırşehir) — Arkadaşlarımız kimlerdi?

HÜSEYİN AVNİ BEY (Devamla) — Arkadaşlarımız Şemsettin Efendi ve Yusuf Ziya Bey, Ragıp Bey idi. Bu zevat şimdi mezundur.

MÜFİT EFENDİ (Kırşehir) — Şu halde Encümen tamam değildir.

HÜSEYİN AVNİ BEY (Devamla) — Evet, tamam değil.

ALİ SÜRURİ EFENDİ (Karahisarışarkı) — Şimdiye kadar söyleseydiniz olmaz mıydı?

HÜSEYİN AVNİ BEY (Devamla) — Biz bir heyet halinde vazifemize bakacak idik. Tabii bizim reisimiz falan malum değildi.

MÜFİT EFENDİ (Kırşehir) — Bu noksanı bir aza sıfatıyla haber verebilirsiniz.

HÜSEYİN AVNİ BEY (Devamla) — Sonra efendim, İstiklâl Mahkemeleri hakkında arkadaşlarım gayet vazih surette mütalaalarını beyan buyurdular. Bu mesele efkâra en ziyade hâkim olan nokta; memleketten düşman tart edilirken hasıl olan galeyana esnasında ciheti askeriyenin şu veya şu kimseleri, bir lüzum görerek hepsetmesidir. Fakat bugün oralara ilk mahkeme gittiği zaman tabii müddeiummisi bu adamlar için hapsedilmiştir diye soracaktır. Eğer mevkuf adamlar hakkında mevkufiyeti müstelzim bir delail ve emmare varsa tabii onlar mevkuf kalırlar. Olmayanlar da tahliye edilir. Arkadaşlarımızı tethiş eden mesele şudur : Karahisarışahip'te veya Eskişehir'de bir çok cinayet olmuş, şu olmuş, bu olmuş diye bir galeyandır gidiyor. Sonra ekseriyetin ne suretle tecelli ettiği de malum. Gruplar dolayısıyla te-hakküm vardır. Çoğu da kani olmadan bu rey vermektedir.

Şimdi efendiler; cidden aranılacak bir mesele var. Memaliki müstahlasaya, evsafı matlubeyi haiz bir heyeti hâkime göndereceksiniz. Bunu hepimiz ilân etmeliyiz. Ben asker değilim, doktor değilim. Ben avukatım. Herkesin de böylece kendi ihtisasını bilmesi lâzımdır. Her arkadaşım iddia edemez ki; ben hâkimlik yaparım. Sonra hâkimlik yapacak zevatın da, bu Mecliste daha ziyade kendilerinden istifade etmek isteriz. Şimdi mesaili mühimmei siyasiye, sulhiye ve hayatiye mevzubahis olurken, böyle arkadaşlarımızın içimizden ayrılarak hariçte hâkim vaziyetinde ifayı vazife etmesi doğru değildir.

Efendiler; adli kanunlarımızda noksan varsa, İstiklâl Mahkemeleri kanunlarını diğer mahkemelere de verebilirsiniz. Çünkü o mahkemeler de adam asmaz, adam mahkûm eder. Eğer mevcut mahkemelerimizin usulleri bozuk ise, usulü muhakematta noksanlar varsa, bugün İstiklâl Mahkemelerinde olan usullerin tatbiki hususunda diğer mahkemelere de salâhiyet verebiliyorsunuz. İhtisası olmayan için... yal-

nız mukaddes bir sıfat olan mebusluk; şahıslara fazla bir imtiyaz bahsetmez. Mecliste öyle arkadaşlarımız vardır ki; onların, bugün hayatı mesaili mühimme mevzubahis olurken aramızdan ayrılmamaları lâzımdır. Siz, yarınki devletin şeklini çizeceksiniz. Seksen tane şaki, bunlarla uğraşacak zamanda değiliz. Siz ölmüş bir tarihi meydana getirdiniz. Bu tarihin istikbalde yaşaması için tarikını çizeceksiniz. En mühim bir anda bir arkadaşımız burada sekiz şaki için kalkıp gidecek. Efendiler böyle zamanda zararı aramızdır. Çünkü oralarda ordumuz var. Eğer hak aramak istiyorsanız bir milletin hakkını gözetiniz. Yoksa beş şahsın hakkı böyle gözetilmez. Sekiz şahsın hakkı bununla ölçülmez. Sonra arkadaşlarımızın buyrudukları gibi en nazik meseleler geçiyor. Bize Avrupalılar; sulh masasında siz kapitülasyonları kaldırdınız, kendi mahkemelerinize kendi itimadınız kalmadığı halde içinizden üç beş mahkeme ayırıp ta onlardan adalet beklerken, nasıl olup da siz bize kapitülasyonların ilgasını teklif ediyorsunuz demezler mi?

Biliyorsunuz ki bu Pontüs meselesi için müzakere edilirken mütefikan oraya İstiklâl Mahkemesinin gitmesine karar verdik. İkinci intihaba konduğu halde bugün bu mahkemelerin ademi lüzumuna kail olmaya başladık. Demek bu mahkemelerin lüzumu azaldı ve bunu her kes takdir etti. Yani Pontüsçüler de his etmişlerdir ki; burada Yunan ordusu bitmiştir ve esasen Pontüs meselesi de kalmamıştır.

O hapse girsin de altı ay sonra yapılacak yapılır. Bunu artık reddetmelidir. Ne tethiş ve ne tazyikin manası kalmamıştır. Sizi temin ederim ki; adliyemize çok yanlış nazarla bakıyorsunuz. Cihan nazarında adliyemiz en mümtaz nazarla yaşayan mahkemelerdir. (Bravo sesleri) Mahkemelerimizin kararını takdir etmemek zannederim kadirşinaslıktır. İlim ve hukukta vesairede müterakki bir milletiz, tıbbi ile, hukuku ile bu millet iftihar eder. Ondan sonra bendenizce askerliği gelir. Bu bir hakikattir. Böyle bir milletin mukaddes bir hakkına taalluk eden ve bu kadar fedakârlık ederek adalet mahkemeleri olan bir millete, adalet yoktur diye bağırarak bilmem hangi histir. Gayet yanlıştır. Eğer bizim adliyemizin ufak bir hatası varsa adliyemizin o kusurlarını bugün güzelce tadil ve tashih etmeliyiz. Usullere gelince : Efendiler bizim usulümüz gayet basit şeylerdir. Yalnız bir şey varsa istinaf ve temyiz müddetlerinin fazlalığıdır. Bu madde ile onları da tenkis ediniz, isterseniz İstiklâl Mahkemeleri salâhiyetini veriniz. İstiklâl Mahkemeleri Kanunu ile hareket etsin. Şimdi

17 bin lira 2 mahkeme için konmuştur. Hepimizin de kanaati vardır ki; bunun ne Ankara'da manası kalmıştır, ne Pontüs muhitinde ve ne de işgal ettiğimiz sahada fevkalâde mahkeme teşkil edecek ortada bir şey yoktur. Fevkalâde tedabir itihazından vareste olan şu masrafı çıkarmak millete karşı azim hizmet edilmiş demektir. Şu esbaptan dolayı efendiler, hâkimiyeti milliyeniz ve ötedenberi iddia ettiğiniz istiklâli âdliniz; evet efendim, salabeti adlîmiz namına şu 17 bin lirayı çıkarınız. Efendiler açık söylüyorum; grup hisleriyle istiklâli millimizi darbelemeyiniz Ekalliyetin ekseriyete tabi olması vicdanı tazyik altına almak demektir.

HÜSEYİN BEY (Elâziz) — Bu nerede?

HÜSEYİN AVNİ BEY (Devamla) — Dünyanın her yerinde, bizde de...

REŞAT BEY (Saruhan) — Tarif ağırdır, biraz tasrih buyurunuz.

HÜSEYİN AVNİ BEY (Devamla) — Ben umumî söylüyorum, sözlerim umumdur. Ben de dahilim.

ALİ SURURİ EFENDİ (Karahisarşarki) — Zatiâliniz, herhangi bir vazife sahiplerinin zaman, zaman vazifelerini tetkik etmişsiniz. Zati âlinizden şahsım itibariyle soruyorum : Tetkiki Hesap Encümeni hesabını kaybettiği halde aylardanberi bunu Meclisi Âliye haber vermemek...

HÜSEYİN AVNİ BEY (Devamla) — Belki tetkik edememişimdir.

ALİ SÜRURİ EFENDİ (Karahisarşarki) — Bu belki bir kusurdur. Hangi aya kadar baktınız?

HÜSEYİN AVNİ BEY (Devamla) — Mart, nisan. İki ay hesaba bakıldı ve mayısta da kapadık, şeyisini imza etmedik. O hesapların kapanması için yani marttan itibaren hesapların kapanması için bütün İstiklâl Mahkemeleri hesabatının gelmesi lâzımdır. Her ay İstiklâl Mahkemelerinin masarifi var idi. Bunlar gelmedikçe hesabatının tespitine imkân yoktur. İstiklâl Mahkemelerinden idare hesap istiyordu. İstiklâl Mahkemeleri de oralardan hesaplarını gönderiyordu. 1336 - 1337 senelerine ait hesabat, iki senenin hesabatı görülmemiştir. 1338'den başladığımız zaman iki senelik hesap kalacak. Bunlar yüzüstü kalmıştır. Henüz bunun bile kararını vermedik. Sebebi de arkadaşlarımızın mezunen gitmesidir. Arkadaşlarımızın dediği gibi biz eskilerine mi bakacağız, yenisine mi? Vazifemize, nizamname itibariyle 1338'den bakmak lâzım. 1338'i bulabilmek için 1336 - 1337 senelerine ait olan hesabı bulmak lâzımdır. Bu da böyle muallaktır. Ben de arkadaşlarıma haber ver-

mediğimden dolayı kusurumu itiraf eder ve affınızı istihham ediyorum.

REFİK BEY (Konya) — Hüseyin Avni Bey, biz her ay hesap göndermişizdir.

HÜSEYİN AVNİ BEY (Devamla) — Bunu tetkikine koyduğumuz zaman verip vermediğiniz anlaşılır. Yani bize idare cetveller gelmemiştir, diyor. Çünkü her ay için muntazam hesap lâzımdı, cetveller gelmemiştir. Biz de hesabatın tetkikini tamamlayamadık.

HÜSEYİN BEY (Elâziz) — Mecliste dahi ekalliyet ekseriyete tabi değil midir?

HÜSEYİN AVNİ BEY (Devamla) — O değildir efendim. Burada aleyhinde olup ta lehine reyini is-

timal etmez. Aleyhinde ise aleyhine rey verir. Benim arkamdan sürükleneceksin, demez.

FİKRET BEY (Kozan) — Fakat o kanun mutadır.

HÜSEYİN AVNİ BEY (Devamla) — Müsaade buyurunuz. efendim kanun cebir ifade eder. Esasen bu mesele mevzu değildir.

REİS — Efendim, dördüncü madde hakkında şimdiye kadar müzakere cereyan etti. Daha söz söyleyecek çok arkadaşımız vardır. Şimdi kifayet takriiri de yoktur. Yarından sonra arkadaşların sözü baki kalmak üzere, pazartesi günü içtima etmek üzere celseyi tatil ediyorum.

Hitam : 4.35

(Dosyada bulunan takrirler)

İzmir : 29.9.1338
(Makina başında)

Büyük Millet Meclisi

Riyasetine

Başkumandan Paşa Hazretleri ve Dahiliye Vekili Fethi ve Hariciye Vekili Yusuf Kemal Beyefendilerle beraber 29.9.1338 nisfâilleyde İzmir'den Ankara'ya müteveccihen trenle hareket edilmiştir. Afyonkarahisarından hangi tarihin takip edileceği bilâhira arz edilecektir efendim.

İcra Vekilleri
Heyeti Reisi
Hüseyin Rauf

Açtım

30.9.1338

İmza

Okunamadı

Heyeti Umumiyyeye
arz edildi.

30.9.1338

